

مروری بر تجارب و درس‌آموخته‌های کشور ترکیه در زمینه توسعه روستایی و کشاورزی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ انتشار:
۱۴۰۲/۶/۴

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۹۲۳۳
کد موضوعی: ۲۵۰

عنوان گزارش:
مروری بر تجارب و درس‌آموخته‌های کشور ترکیه در زمینه توسعه روستایی و کشاورزی

نام دفتر:
مطالعات زیربنایی

مدیر مطالعه:
حجت ورمزیاری

تهیه و تدوین:
مهنا شاهمرادی

ناظر علمی:
محمدحسن معادی رودسری

تاریخ شروع:
۱۴۰۱/۱۰/۱

تاریخ خاتمه:
۱۴۰۲/۵/۲۸

ویراستار ادبی:
زهرا عطاردی

گرافیک و صفحه‌آرایی:
آذر مهمان نواز

واژه‌های کلیدی:

۱. تولید نوآورانه
۲. بازار دیجیتال کشاورزی
۳. زنجیره غذایی مدرن
۴. سیاستگذاری مبتنی بر داده

دفتر مطالعات زیربنایی

فهرست مطالب

چکیده.....	۶
خلاصه مدیریتی.....	۷
۱. مقدمه.....	۹
۲. پیشینه مطالعات پژوهش.....	۱۱
۳. مروری بر جدیدترین تحولات سیاستی ترکیه در زمینه توسعه کشاورزی و روستایی.....	۱۱
۴. توسعه کشاورزی و روستایی کشور ترکیه در یازدهمین برنامه پنج‌ساله توسعه (۲۰۱۹-۲۰۲۳).....	۱۷
۵. نتیجه‌گیری.....	۴
منابع و مأخذ.....	۲۷

فهرست جداول

جدول ۱. مرور کلی بر روندهای سیاست کشاورزی کشور ترکیه در دوره‌های مختلف [۱۰].....	۱۵
جدول ۲. اهداف توسعه کشاورزی کشور ترکیه (۲۰۱۹-۲۰۲۳) * [۱۸].....	۲۱
جدول ۳. اهداف توسعه روستایی کشور ترکیه (۲۰۱۹-۲۰۲۳) [۱۸].....	۲۴

مروری بر تجارب و درس‌آموخته‌های کشور ترکیه در زمینه توسعه روستایی و کشاورزی

چکیده

فناوری‌ها و روش‌های تولید نوآورانه»، «حمایت از تولیدکنندگان در بخش کشاورزی و حفظ جمعیت کشاورزان در روستاها» و «بهبود کیفیت زندگی روستایی» است. در همین راستا در برنامه یازدهم توسعه این کشور، اجرای اقداماتی با هدف استفاده پایدار از منابع آب و خاک، مدیریت اراضی کشاورزی، حفظ و پایداری تنوع زیستی، کاهش تلفات در زنجیره تأمین، تضمین استفاده بهینه از نهاده‌ها از طریق استفاده از فناوری‌های نوین و دانش در کشاورزی، تنوع کانال‌های بازاریابی و ساماندهی تولید به شیوه تقاضامحور مورد تأکید قرار گرفته است. راهبرد ملی توسعه روستایی ترکیه (۲۰۲۳-۲۰۲۱) نیز بر توسعه کسب و کارهای کوچک، بهبود کیفیت زندگی و ارتقای سرمایه انسانی و اجتماعی در مناطق روستایی تأکید دارد.

توجه به درس‌آموخته‌های جهانی و بهره‌گیری از آنها در چارچوب سیاست‌ها و مبانی نظام جمهوری اسلامی، می‌تواند در تدوین احکام مناسب برای برنامه هفتم توسعه کشور مؤثر باشد. از این رو، گزارش پیش‌رو در ادامه دو مطالعه موردی قبلی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی^۱، ضمن مرور کلی تحولات سیاستی ترکیه در زمینه توسعه کشاورزی و روستایی در دوره‌های مختلف (قبل از دهه ۱۹۸۰ تاکنون)، به بررسی اهداف، اقدامات و راهبردهای مرتبط در یازدهمین برنامه پنج‌ساله توسعه این کشور (۲۰۲۳-۲۰۱۹) پرداخته است. نتایج این گزارش نشان می‌دهد سیاست‌های محوری برنامه‌های توسعه کشاورزی و روستایی ترکیه متکی بر «افزایش بهره‌وری و پایداری بخش کشاورزی»، «کاهش آثار تغییرات آب‌وهوایی»، «تأکید بر گسترش

۱. مروری بر درس‌آموخته‌های توسعه روستایی کشور هند و چین؛ دستاوردهایی برای تدوین برنامه هفتم توسعه

بیان/شرح مسئله

برنامه‌ریزی و تدوین سیاست‌های کارآمد در بخش کشاورزی و مناطق روستایی کشور به سبب اهمیت این بخش در اقتصاد ملی و تأثیر ویژه آن بر اشتغال، تعدیل فقر و درآمد روستائیان ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. با توجه به چالش‌هایی مانند تغییرات اقلیمی، ناپایداری منابع کشاورزی، کاهش بهره‌وری عوامل تولید و افزایش تقاضای مواد غذایی ایمن و سالم، سیاست‌گذاری‌های این حوزه باید در راستای رفع نواقص و کاستی‌های برنامه‌های پیشین و پاسخ‌گویی به مسائل و چالش‌های نوظهور باشند. در چنین شرایطی توجه به تجارب موفق سایر کشورها می‌تواند راه‌حل‌های سیاستی کارآمدی را پیش‌روی برنامه‌ریزان کشور قرار دهد. بر این اساس در گزارش حاضر با بهره‌گیری از مطالعه اسنادی، محورهای کلیدی برنامه‌های توسعه کشاورزی و روستایی ترکیه به‌ویژه سند یازدهمین برنامه پنج‌ساله (۲۰۲۳-۲۰۱۹) مورد بررسی قرار گرفته و پیشنهادهای سیاستی برای تدوین احکام توسعه برنامه هفتم ارائه شده است.

نقطه نظرات/یافته‌های کلیدی

بررسی‌ها حاکی از آن است که در آخرین تحولات سیاستی ترکیه، بر افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و ایجاد بخش کشاورزی کارآمد از نظر محیط زیستی، اجتماعی و اقتصادی تأکید شده است. به‌منظور تحقق اهداف مرتبط با سیاست «مدیریت یکپارچه زنجیره تأمین و ارزش بخش کشاورزی» اقدامات و راهبردهای مهمی نظیر «ایجاد زنجیره‌های غذایی مدرن»، «راهبرد ملی پیشگیری، کاهش و نظارت بر اتلاف و ضایعات مواد غذایی»، «طرح بازار دیجیتال کشاورزی»، «ایجاد نظام اطلاعات بازار و نظارت بر نهاده‌های کشاورزی و نوسانات قیمت محصولات» و «ادغام تعاونی‌ها و اتحادیه‌های تولیدکنندگان» در دستور کار قرار گرفته است. اقداماتی همچون «طرح بهبود تولیدات زراعی، دامی و شیلات»، «حمایت از عملیات مطلوب کشاورزی، کشاورزی ارگانیک و کشاورزی قراردادی»، «تولید بذرهای گواهی شده و ارقام جدید و مقاوم» نیز با هدف «افزایش بهره‌وری و ارزش افزوده محصولات بخش کشاورزی» مدنظر بوده است.

در راستای دستیابی به اهداف مرتبط با سیاست «پایداری بخش کشاورزی و مدیریت منابع تولید»، دولت ترکیه اجرای اقدامات کاربردی نظیر «راهبرد و برنامه اقدام خشک‌سالی کشاورزی ترکیه»، «سرمایه‌گذاری و ترویج شیوه‌های آبیاری مدرن»، «ایجاد مزارع طبیعی» و «حفظ و تکثیر گونه‌ها و نژادهای بومی» را در اولویت برنامه‌های بخش کشاورزی این کشور قرار داده است. علاوه بر این، «ایجاد سیستم بانکداری زمین و مدیریت اراضی کشاورزی» و «تغییر ساختار مزرعه از طریق یکپارچه‌سازی زمین در مقیاس بزرگ» نیز اخیراً به یک سیاست اصلی تبدیل شده است. همچنین هدف پایداری محیط زیستی به تدریج در سیاست کشاورزی مورد توجه قرار گرفته و اقداماتی مانند حمایت از تولیدکنندگان با هدف تشویق به استفاده از روش‌های سازگار با محیط زیست، از قبیل کشاورزی ارگانیک و احیای چراگاه‌ها و کاهش خاک‌ورزی، معرفی شده است.

دولت ترکیه مطابق با سیاست «حمایت از تولیدکنندگان در بخش کشاورزی و حفظ جمعیت کشاورزان در روستاها» برنامه‌های ویژه‌ای را برای حمایت از تولیدکنندگان به‌ویژه کشاورزان خرده‌مالک تدوین و طراحی کرده است. در ساختار جدید حمایت از تولیدکنندگان، بر افزایش دسترسی کشاورزان فقیر و خرده‌پا به بازارها و تأمین مالی آنان برای حرکت از کشاورزی معیشتی به سمت کشاورزی تجاری تأکید شده است. در پی تعدیل ساختاری در بخش کشاورزی ترکیه نیز حمایت‌هایی در خصوص یکپارچه‌سازی زمین و کمک به تنوع‌بخشی شغلی و تغییر یارانه‌های تولیدی و نهاده به سمت پرداخت‌های حمایت مستقیم از درآمد انجام شده است.

در برنامه‌های اخیر این کشور تلاش‌های قابل توجهی برای ایجاد ظرفیت‌های ملی علم، فناوری و نوآوری و معرفی روش‌های تولید نوآورانه و سازگار با محیط زیست صورت گرفته است. در این زمینه اقدامات مهمی برای افزایش کارایی و کیفیت فعالیت‌های تحقیق و توسعه کشاورزی، هماهنگی و همکاری بین بخش‌های دولتی، دانشگاهی، خصوصی و صنعتی و حذف موازی‌کاری‌ها در حوزه فعالیت‌های تحقیقاتی کشاورزی اجرا شده است.

■ در سیاست‌های جدید این کشور «راهبرد ملی توسعه روستایی» در حال تبدیل شدن به یک کانون سیاستی برجسته است. در این راهبرد تأکید ویژه‌ای بر توسعه کسب و کارهای کوچک، برنامه‌های شتاب‌دهنده روستایی، بهبود کیفیت زندگی و ارتقای سرمایه انسانی و اجتماعی در مناطق روستایی شده است. یکی از سیاست‌های مورد توجه این برنامه «فراهم کردن زیرساخت‌های اجتماعی و کالبدی در سکونتگاه‌های روستایی و پاسخ‌گویی به نیازهای سرمایه‌گذاری و خدماتی برای اسکان و اسکان مجدد در مناطق روستایی» است. در این باره طرح‌هایی مانند «طرح حمایت از زیرساخت‌های روستایی» و «طرح زیرساخت روستایی کلان‌شهرها» اجرا شده است.

■ همچنین اقدامات سیاستی گسترده‌ای در زمینه «حفظ جمعیت روستائیان و اختصاص یارانه‌های توسعه روستایی» و هم‌افزایی و افزایش اثربخشی برنامه‌ها با حذف موازی کاری‌ها و اقدامات موردی و پراکنده در دستور کار قرار گرفته است. علاوه بر این، «بهبود سطح زندگی در روستاها و کاهش نابرابری‌های توسعه‌ای بین مناطق روستایی و شهری»، «توسعه سرمایه انسانی جامعه روستایی و فقرزدایی» و «حفاظت از میراث روستایی و دارایی‌های طبیعی و فرهنگی» مورد توجه قرار گرفته است.

■ همچنین در یازدهمین برنامه توسعه این کشور، «رویکرد سیاست‌گذاری مبتنی بر داده» به کار گرفته شده است. در این زمینه باید اقداماتی همچون تکمیل و به‌روزرسانی فهرست روستاها، ایجاد سیستم اطلاعاتی شاخص‌های روستایی و گردآوری داده‌های مربوط به تراکم جمعیت، طبقه‌بندی اراضی و میزان تولید اجرا شوند. همچنین در چارچوب حمایت از توسعه روستایی و تقویت ساختار تولید، بر ساماندهی بنگاه‌های خانوادگی و تولیدکنندگان کوچک به‌منظور بهره‌مندی از صرفه‌جویی ناشی از مقیاس تأکید شده است.

پیشنهاد راهکار تقنینی، نظارتی یا سیاستی

با توجه به درس‌آموخته‌های مربوطه، می‌توان رئوس مهم و کلیدی زیر را پیشنهاد کرد که باید توسط وزارت جهاد کشاورزی و تشکل‌های وابسته به آن، مدنظر قرار گیرد:

■ کاهش تعداد واسطه‌های زنجیره ارزش و بازار یابی محصولات کشاورزی و ادغام تعاونی‌ها و اتحادیه‌های تولیدکنندگان،

■ بازنگاری و بهبود یارانه‌های بخش کشاورزی مبتنی بر میزان بهره‌وری تولید و پرداخت‌های جبرانی براساس هزینه تولید،

■ بهبود تاب‌آوری کشاورزان به‌ویژه کشاورزان خرده‌مالک از طریق یکپارچه‌سازی مزارع کوچک و تبدیل آنها به خوشه‌های اقتصادی پایدار و سودآور،

■ مدیریت یکپارچه و کارآمد تحقیقات علمی به‌منظور جلوگیری از تکرار و حذف موازی کاری‌ها در حوزه تحقیقات با محوریت دانشگاه‌ها،

■ اتخاذ تمهیداتی برای ایجاد مزارع طبیعی معتبر، تکثیر بذر گیاهان و نژادهای حیوانات محلی و تبدیل آنان به محصولات با ارزش افزوده پایدار،

■ استقرار نظام سیاست‌گذاری روستایی مبتنی بر شواهد میدانی،

■ اولویت‌بخشی به توسعه سرمایه انسانی در جوامع روستایی و عشایری.

۱. مقدمه

بر اساس گزارش دفتر سرمایه‌گذاری ترکیه، این کشور از جمله کشورهای موفق و پیشگام در بخش کشاورزی و صنایع غذایی بوده و یک مرکز منطقه‌ای برای تولید، فرآوری و صادرات مواد غذایی به بازارهای بزرگ اروپا و خاورمیانه به‌شمار می‌رود. بخش کشاورزی این کشور ۶/۷ درصد از تولید ناخالص داخلی و ۱۶ درصد از جمعیت شاغل را به خود اختصاص داده است. کل اراضی کشاورزی بهره‌بردار یص شده شامل مراتع و چراگاه‌های دائمی^۱ ترکیه ۳۷,۷۶۲,۰۰۰ هکتار است که ۴۱/۴ درصد آن به کشت غلات و محصولات زراعی اختصاص یافته است. مساحت بخش عمده‌ای از مزارع کشاورزی این کشور (۸۲/۶ درصد) زیر ۱۰ هکتار است و فقط حدود ۴/۶ درصد مزارع، مساحتی بیش از ۲۰ هکتار دارند. تعداد کشاورزان این کشور بر اساس سامانه ثبت کشاورزان^۲، ۲,۳۰۶,۳۰۵ نفر است. اگرچه اشتغال روستائیان به فعالیت‌های کشاورزی نسبت به دهه‌های گذشته کاهش یافته است، اما همچنان درصد زیادی از روستائیان به فعالیت‌های کشاورزی اشتغال دارند. از این رو، ویژگی‌های نیروی کار بخش کشاورزی به شدت تحت تأثیر پویایی جمعیت در مناطق روستایی قرار گرفته است. از طرفی به سبب مهاجرت روستائیان به شهرها و کاهش نرخ زادوولد در روستاها، میانگین سنی کشاورزان ترکیه به‌طور مداوم در حال افزایش است. بر این اساس انطباق سیستم‌های غذایی و تولید در بخش کشاورزی با تغییر صم‌شخصات و قابلیت‌های کشاورزان ضروری است. در این زمینه افزایش سطح آگاهی کشاورزان، افراد و جوامع فعال در تولید کشاورزی و ارتقای زیرساخت‌ها و سیستم‌های توسعه نوآوری با استفاده از ظرفیت‌های محلی، از اهمیت محوری در برنامه‌های این کشور برخوردار است.

تغییرات اقلیمی از دیگر چالش‌هایی است که تولید و بهره‌وری بخش کشاورزی ترکیه را تحت تأثیر قرار داده است. این کشور از یکسو به دلیل ویژگی‌های اقلیمی و ساختار توپوگرافی خود در معرض خطر بیابان‌زایی و خشک‌سالی قرار دارد و از سوی دیگر برخی از مناطق آن با خطر وقوع سیل و آتش‌سوزی جنگل‌ها مواجه هستند. علاوه بر این حدود ۶۵ درصد از اراضی ترکیه، خشک و نیمه‌خشک بوده و در معرض فرسایش خاک هستند. از این رو، اجرای اقداماتی با هدف حفاظت و احیای اراضی، کاهش جنگل‌زدایی و تخریب جنگل‌ها با استفاده از فناوری‌های پیشرفته و سطح بالا^۳ در اولویت برنامه‌های این کشور قرار گرفته است.

در سال‌های اخیر به سبب شرایط کلی اقتصاد ترکیه، توسعه کشاورزی این کشور با ریسک‌های هزینه‌ناشی از نوسانات نرخ ارز و قیمت واسطه‌ها در بازارهای بین‌المللی مواجه شده است. همچنین رشد بهره‌وری این بخش تحت تأثیر توسعه دیگر بخش‌ها (صنعتی، خدمات، زیرساخت‌ها و انرژی) که رقیب بخش کشاورزی در زمین و نیروی کار ماهر هستند) قرار گرفته است. بررسی‌ها حاکی از آن است که رشد بهره‌وری در بخش کشاورزی ترکیه، به‌طور قابل ملاحظه‌ای کمتر از رشد بهره‌وری در بخش‌های اقتصادی غیر کشاورزی این کشور است. پیشرفت‌ها از اواخر دهه ۲۰۰۰ کند شده و شکاف بهره‌وری بین کشاورزی و سایر بخش‌های اقتصاد همچنان زیاد است [۱].

ایجاد زنجیره‌های غذایی مدرن^۴ یکی دیگر از چالش‌های پیش‌روی توسعه بخش کشاورزی ترکیه است. بررسی‌ها حاکی از آن است که سهم تبدیل و فرآوری محصولات کشاورزی کم و میزان تلفات پس از مزرعه^۵ در بسیاری از بخش‌های غذایی این کشور بالاست. همچنین با توجه به اینکه غالب فعالیت‌های زنجیره غذایی این کشور به صورت نیمه‌رسمی و با فناوری پایین انجام می‌شود، اجرای استانداردهای مناسب، مقررات فنی و ایمنی مواد غذایی با چالش مواجه است.

1. Total Utilized Agricultural Land Including Permanent Meadows and Pastures
2. Farmers Register System
3. High Technology
4. Modern Food Chains
5. Post - farm Losses

به‌طور کلی هر چند چالش‌های متعددی پیش‌روی توسعه بخش کشاورزی ترکیه قرار دارد، با این حال این بخش همچنان سهم عمده‌ای از تولیدات، اشتغال و صادرات را به خود اختصاص داده و به‌عنوان یکی از بخش‌های مهم اقتصادی، نقش بسزایی در توسعه روستایی این کشور دارد. سیاست‌های کشاورزی ترکیه به‌طور قابل توجهی در طول زمان تکامل یافته است. در حال حاضر بخش کشاورزی این کشور برای دستیابی به هماهنگی با مقررات اتحادیه اروپا در حال انجام یک روند تغییر ساختار در جهت اجرای سیاست مشترک کشاورزی است.

از آنجاکه ایران در حال تدوین برنامه هفتم توسعه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین برنامه‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی است، بررسی برنامه‌های کشورهای مختلف، می‌تواند راهنمای مناسبی برای سیاستگذاران و برنامه‌ریزان کشور باشد. با این حال باید توجه داشت بهره‌مندی از درس‌آموخته‌ها و تجارب سایر کشورها، مستلزم درکی عمیق و جامع از برنامه عملیاتی کشورها و توجه به مسائل و زمینه‌های مشترک است. به هر حال بهره‌گیری از تجارب برنامه‌ریزی توسعه کشاورزی و روستایی در سایر کشورها و توجه به رویکردهای نوین جهانی می‌تواند ایده‌های قابل بررسی مناسبی را برای برنامه‌ریزان و سیاستگذاران کشور در تدوین احکام تحولی ارائه دهد. از این‌رو در ادامه گزارش‌های موردی چاپ شده (کشور هند و چین) مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، گزارش پیش‌رو با تأکید بر یازدهمین برنامه پنج‌ساله توسعه (۲۰۲۳-۲۰۱۹) ترکیه، به تبیین اهداف و محورهای مهم برنامه توسعه کشاورزی و روستایی این کشور می‌پردازد. شایان ذکر است که بررسی تجارب جهانی ضرورتاً به مفهوم تأیید کلیه سیاست‌های کشور مربوطه و برتری مطلق آن نبوده و با هدف استخراج رویکردهای نوین و تبیین آنها انجام می‌شود.

در گزارش پیش‌رو، نخست با مرور کلی بر روند سیاست توسعه کشاورزی و روستایی ترکیه، اهداف کوتاه‌مدت و بلندمدت و رؤس مهم برنامه‌های توسعه کشاورزی و روستایی ارائه شده است. سپس به بررسی سیاست‌ها، اهداف و برنامه‌های توسعه ترکیه با تأکید بر یازدهمین برنامه پنج‌ساله توسعه ملی (۲۰۲۳-۲۰۱۹) این کشور پرداخته شده است. در نهایت پس از جمع‌بندی گزارش و بهره‌گیری از تجارب سیاستگذاری ترکیه در حوزه توسعه کشاورزی و روستایی، برخی پیشنهادها برای تدوین برنامه هفتم توسعه ایران مطرح شده است.

۲. پیشینه مطالعات پژوهش

اگرچه مرور این گروه از مطالعات می‌تواند دیدگاه‌های ارزشمندی درباره چالش‌ها، فرصت‌ها و سیاست‌های خاص توسعه روستایی و کشاورزی ترکیه ارائه دهند، با این حال کمتر مطالعه‌ای به صورت جامع به تحلیل و بررسی برنامه توسعه کشاورزی و روستایی در برنامه‌های توسعه پنج‌ساله این کشور پرداخته است. عمده مطالعات پیشین موضوعات ویژه‌ای مانند تجزیه و تحلیل سیاست‌های کشاورزی، بهره‌وری کشاورزی، توسعه زیرساخت‌های روستایی، سیستم‌های زراعی و دام‌پروری و برنامه‌ریزی استفاده از زمین را پوشش می‌دهند. همچنین مطالعات موجود، برنامه‌های توسعه ترکیه را بین سال‌های ۱۹۶۳ تا ۲۰۱۸ مورد تجزیه و تحلیل قرار داده‌اند. در این مطالعه ضمن مرور کلی اهداف، اقدامات و راهبردهای مرتبط با توسعه کشاورزی و روستایی در یازدهمین برنامه پنج‌ساله ترکیه (۲۰۲۳-۲۰۱۹)، جدیدترین تحولات سیاستی این کشور در زمینه توسعه کشاورزی و روستایی بررسی و بر مبنای مهم‌ترین آموزه‌های احصا شده، رئوس کلیدی جهت تدوین برنامه هفتم توسعه پیشنهاد شد.

برنامه‌های توسعه روستایی و کشاورزی ترکیه در مطالعات محدودی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در این بین برخی از گزارش‌های سازمان‌های بین‌المللی همچون سازمان همکاری اقتصادی و توسعه^۱ با هدف نظارت و ارزیابی سیاست‌های مرتبط با توسعه کشاورزی انجام شده‌اند [۱]، [۲]. در مجموعه مطالعاتی که توسط مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی و پژوهشگران داخلی انجام شده نیز روند برنامه‌های پنج‌ساله توسعه [۳]، نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی ترکیه و سازمان‌ها، طرح‌ها و برنامه‌های مرتبط [۴] تشریح شده است. نتایج این مطالعات حاکی از تمرکز برنامه‌های توسعه کشور ترکیه بر افزایش بهره‌وری کشاورزی، بهبود کیفیت محصولات کشاورزی و توسعه تجارت داخلی و بین‌المللی است [۵]. همچنین از آنجاکه عدم تعادل بین منطقه‌ای در شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی در ترکیه همچنان ادامه دارد، سیاست‌های توسعه منطقه‌ای با هدف کاهش اختلاف اقتصادی بین مناطق مختلف، بخشی جدایی‌ناپذیر از این برنامه‌ها بوده است [۶]. توسعه پایدار روستایی نیز با تأکید بر ریشه‌کنی فقر، استفاده کارآمد از منابع محلی، بهبود توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مناطق روستایی و حمایت از روستائیان مورد توجه بوده است [۶].

۳. مروری بر جدیدترین تحولات سیاستی ترکیه در زمینه توسعه کشاورزی و روستایی

پس از سال ۲۰۰۰، ترکیه روند اصلاحات ساختاری را به‌عنوان شرط دریافت کمک‌های ثبات اقتصاد کلان از صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی آغاز کرد [۱]، [۷]. این اصلاحات بین سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۸ از طریق طرح اجرای اصلاحات کشاورزی^۲ (ARIP) انجام شد. هدف طرح اصلاحات کشاورزی، بهبود کارایی در بخش کشاورزی با حذف انحرافات بازار و کمک به تحکیم مالی بود. در این راستا سیاست کشاورزی ترکیه، حرکت در جهت همسویی بیشتر با سیاست مشترک کشاورزی اتحادیه اروپا (CAP^۳) بود.

اصلاحات ساختاری پس از سال ۲۰۰۱، نقش دولت را در تعیین قیمت، بازاریابی و تجارت محصولات کشاورزی و غذایی کاهش داد. شرکت‌های اقتصادی دولتی (SEE^۴) و تعاونی‌های تولیدی به درجات و با سرعت‌های مختلف از دولت مستقل شدند و بیشتر در معرض شرایط بازار قرار گرفتند. تعدیل ساختاری در کشاورزی از طریق کمک برای تبدیل زمین به تولید جایگزین و یکپارچه‌سازی زمین با حمایت در دوره انتقالی و هم‌زمان کمک به تنوع‌بخشی شغلی و توسعه روستایی صورت گرفت. همچنین این دوره شاهد تغییر یارانه‌های تولیدی و نهاده^۵ به سمت پرداخت‌های حمایت مستقیم از درآمد بود، هر چند حفاظت و

دولت ترکیه با توجه به مسائل و چالش‌های فراروی توسعه بخش کشاورزی و روستایی این کشور، در طول زمان تصمیمات سیاستی مختلفی را اجرا کرده است. در سال‌های اخیر سیاستگذاری‌ها عمدتاً با تأکید بر بهبود بهره‌وری بخش کشاورزی و افزایش توانایی تاب‌آوری کشاورزان در برابر شرایط متغیر آب‌وهوایی و نوسانات بازار انجام شده‌اند. در ادامه با مرور سیاست‌ها و طرح‌های مرتبط با حمایت از کشاورزان و روستائیان، خشک‌سالی و تغییر اقلیم، زنجیره ارزش و بازار، بهبود تولیدات زراعی و توسعه روستایی، تحلیلی کلی از روند تحولات سیاستی ترکیه در زمینه توسعه کشاورزی و روستایی، ارائه شده است.

۳-۱. سیاست‌های حمایتی

از دهه ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۰، حمایت ویژه‌ای برای تولید محصولات کشاورزی، به‌ویژه محصولاتی که بیشتر از طریق واردات تأمین می‌شدند، صورت گرفت. در این دوره ابزار اصلی سیاست کشاورزی، حمایت از قیمت محصولات زراعی و یارانه نهاده بود. قیمت‌های حمایتی پس از کاشت اعلام می‌شدند و کشاورزان پس از برداشت و تحویل محصول، مبلغی را دریافت می‌کردند. تولید دام نیز عمدتاً با اقدامات مرتبط با کنترل مرزی حمایت می‌شد [۲].

1. The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)
2. Agricultural Reform Implementation Project
3. EU's Common Agricultural Policy
4. State Economic Enterprises

۵. یارانه مرتبط با تأمین نهاده‌ها و هزینه‌های ورودی در تولید محصولات کشاورزی شامل اقلیمی همچون: بذر، کود، علوفه، وام‌های مرتبط با تجهیز و تأمین سیستم آبیاری و خرید ماشین‌آلات مورد نیاز کشاورزان است.

کنترل مرزی از طریق مواردی مانند ممنوعیت واردات یا افزایش تعرفه واردات برای محصولات کشاورزی و غذایی همچنان پابرجا بود [۸].

از سال ۲۰۱۰، پرداخت‌های مرتبط با تولید برای بسیاری از محصولات دوباره برقرار شد. در حال حاضر سیاست‌های کشاورزی ترکیه شامل تعرفه‌های واردات، قیمت‌های خرید ثابت،^۱ یارانه‌های صادراتی، پرداخت‌های حمایتی از درآمد، حمایت بیمه‌ای و یارانه‌های نهاده (بیشتر از طریق کاهش نرخ سود)^۲ است. هدف از تعرفه‌های واردات و یارانه‌های صادرات، همراه با قیمت خرید تعیین شده توسط عمده‌فروشان دولتی و تعاونی‌های فروش، حمایت‌های قیمتی از محصولات کشاورزی است. تخفیف در نرخ سود بانکی گسترده نیز به عنوان بخشی از چارچوب تشویقی سرمایه‌گذاری مدنظر قرار گرفته است. این تخفیفات بر اساس نوع عملیات کشاورزی (دام‌پروری، آبیاری، کشاورزی ارگانیک و استفاده‌کنندگان از شیوه‌های کشاورزی مطلوب) متفاوت است. کشاورزان و شرکت‌های کشاورزی می‌توانند از تخفیفات نرخ سود بانکی و وام‌های اعطایی بانک‌ها و تعاونی‌های اعتباری کشاورزی (ACC)^۳ بهره‌مند شوند [۲]. علاوه بر این، سیاست‌های کشاورزی ترکیه، برای ایجاد زیرساخت‌ها، به‌ویژه زیرساخت‌های آبیاری و زیرساخت‌های مرتبط با اهداف توسعه روستایی تأکید دارند.

در حدود سی سال گذشته حمایت از تولیدکنندگان، معادل بیش از ۲۰ درصد از درآمد ناخالص مزرعه^۴ بوده است. بیشترین حمایت از تولیدکنندگان از طریق حمایت از قیمت بازار^۵ انجام می‌شود که عمدتاً شامل تعرفه بر محصولات وارداتی است. در سال‌های ۲۰۱۹-۲۰۱۸ حمایت از قیمت بازار کاهش یافت. این کاهش تا حدی با پرداخت مشوق‌های ویژه^۶ که تفاوت بین قیمت‌های هدف و بازار را پوشش می‌دهند جبران شد. با این حال به‌رغم کاهش اخیر، همچنان دوسوم حمایت برآورد شده از تولیدکنندگان در ترکیه مربوط به حمایت از قیمت بازار است [۲].

حمایت‌های مالی از طریق پرداخت‌های حمایتی بر اساس ویژگی‌های تولید و منطقه انجام می‌شود. پرداخت مشوق‌های ویژه، به‌خصوص برای پنبه و گندم، پرداخت یارانه بر اساس سطح زیر کشت برای کاهش هزینه گازوئیل و کود و پوشش بیمه یارانه‌ای برای محصولات زراعی و

دامی، مهم‌ترین پرداخت‌های بودجه‌ای است که مستقیماً به کشاورزان کمک می‌کند [۱].

یارانه‌های صادراتی برای ۱۴ گروه کالایی از ۱۹ گروه واجد شرایط تحت تعهدات ترکیه در سازمان تجارت جهانی (WTO) اعمال می‌شود. این محصولات شامل اقلامی نظیر میوه و سبزیجات فراوری شده (سبزیجات منجمد، میوه‌های منجمد، آبمیوه، سبزیجات و میوه‌های کنسرو شده، رب گوجه‌فرنگی)، گوشت مرغ، تخم‌مرغ، ماهی آماده یا کنسرو شده، عسل، زیتون و روغن زیتون و گل‌های شاخه بریده است. یارانه‌های صادراتی به شکل کاهش بدهی صادرکنندگان به شرکت‌های دولتی (به‌عنوان مثال در قالب مالیات و هزینه‌های مخابراتی یا انرژی)^۷ اعطا می‌شود. با این حال طبق توافق نایروبی^۸، مقرر شده بود یارانه‌های صادراتی تا پایان سال ۲۰۲۲ مرحله‌به‌مرحله حذف شوند.

پرداخت‌های جبرانی^۹ به‌عنوان «پرداخت مشوق‌های ویژه»^{۱۰} برای محصولات (مانند انواع غلات، دانه‌های روغنی، روغن زیتون، پنبه و چایی) در نظر گرفته می‌شوند که با کمبود عرضه داخلی مواجه هستند و ترکیه به واردات آنها وابسته است. از سال ۲۰۱۰ این پرداخت‌ها بر اساس «حوزه‌های کشاورزی»^{۱۱} در جهت تشویق تولید کشاورزی متناسب با شرایط محیط زیستی (اکولوژیکی) و اقتصادی با عملکرد و کیفیت بالا صورت می‌گیرد. هر حوزه با توجه به شرایط کشاورزی-اقلیمی^{۱۲} و محیطی آن (اقلیم، خاک، توپوگرافی، طبقه‌بندی و نوع کاربری زمین) تعیین می‌شود. برای هر حوزه انواع تولید تعریف شده و بر مبنای کسری‌های عرضه محصولات اساسی، برنامه‌های پرداخت‌های جبرانی خاص انتخاب می‌شود. به‌طور کلی، چنین رویکردی نشان‌دهنده نوعی برنامه‌ریزی تولید مبتنی بر مدل‌سازی کشاورزی-اقلیمی^{۱۳} است. مداخلات قیمتی و پرداخت‌های جبرانی با حمایت از تعرفه برای محصولات وارداتی و یارانه‌های صادراتی برای محصولات صادراتی ترکیب می‌شوند و در مجموع سطوح قابل توجه و متفاوتی از حمایت قیمت را در بین محصولات کشاورزی ایجاد می‌کنند [۱].

پرداخت‌های منطقه‌ای^{۱۴} نیز شرایط مختلفی را در بر می‌گیرد. به‌عنوان مثال تولیدکنندگان فندق بر اساس سطح تولید، یارانه دریافت می‌کنند. همچنین کشاورزان می‌توانند برای تولید محصولات علوفه‌ای یا نهال‌های گواهی شده، کشاورزی ارگانیک،

1. Fixed Purchasing Prices
2. Interest Concessions
3. Agricultural Credit Cooperatives
4. Gross Farm Receipts
5. Market Price Support
6. Premium Payments
7. Taxes, and Telecommunications or Energy Costs
8. Nairobi Agreement
9. Deficiency Payments
10. Premium Payments
11. Agricultural Basins
12. Agro-Climatic
13. Production Planning Based on Agro-Climatic Modelling
14. Area-Based Payments

گرفته است.

۲-۳. خشک‌سالی و تغییر اقلیم

بخش کشاورزی ترکیه در معرض خطرات طبیعی قرار داشته و خشک‌سالی به‌طور فزاینده‌ای در بسیاری از مناطق این کشور مشاهده می‌شود. با توجه به روند افزایش تغییرات اقلیمی، انتظار می‌رود فراوانی و شدت خشک‌سالی نیز افزایش یابد. علاوه بر این، از آنجا که بخش کشاورزی ترکیه یکی از عمده‌ترین بخش‌های مصرف‌کننده آب این کشور است، عدم مدیریت مصرف آب در این بخش ممکن است به‌طور مستقیم در تنش آبی کل کشور تأثیرگذار باشد [۱۰]. در چنین شرایطی بخش کشاورزی ترکیه باید توانایی آماده‌سازی و برنامه‌ریزی برای مقابله با خشک‌سالی داشته باشد. برای این منظور دولت ترکیه در جدیدترین تحولات سیاستی بخش کشاورزی «راهبرد و برنامه اقدام خشک‌سالی کشاورزی ۲۰۱۸-۲۰۲۲» را در دستور کار قرار داده است. هدف اصلی این راهبرد سرمایه‌گذاری در آمادگی و سازگاری مزارع کشاورزی در مقابل خشک‌سالی و استفاده پایدار از منابع آب است. در این زمینه اهداف و فعالیت‌های زیر را مورد توجه قرار گرفته است:

۱. برآورد خطر خشک‌سالی و مدیریت بحران،

۲. تضمین تأمین آب پایدار،

۳. مدیریت مؤثر تقاضای آب کشاورزی،

۴. افزایش حمایت از فعالیت‌های تحقیق و توسعه، آموزش و خدمات ترویجی،

۵. ظرفیت‌سازی نهادی.

به‌عنوان بخشی از این راهبرد، برنامه‌های مدیریت خشک‌سالی برای ۲۵ حوضه تا پایان سال ۲۰۲۳ تدوین می‌شود. بین سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۰، پانزده طرح تکمیل شده و ۱۰ حوضه دیگر در برنامه ۲۰۲۱ گنجانده شده است. در این راستا نهاد‌های مسئول باید هر ۶ ماه یک‌بار گزارش اجرای برنامه‌های مدیریتی را ارائه کنند. در چارچوب «برنامه حمایت از سرمایه‌گذاری‌های توسعه روستایی»، ۵۰ درصد کمک بلاعوض برای نصب سیستم‌های آبیاری (قطره‌ای یا

استفاده از عملیات مطلوب کشاورزی،^۱ استفاده از نهال‌های گواهی شده برای احیای باغ‌های زیتون، یارانه منطقه‌ای دریافت کنند. به هر یک از کشاورزان ثبت شده تحت سیستم ملی ثبت نام کشاورزان (NFRS)^۲ نیز به‌طور جداگانه براساس منطقه فعلی تولید و به‌ازای سطح زیر کشت، یارانه سوخت دیزل و کود شیمیایی اختصاص داده می‌شود [۲]. در مورد زمین‌هایی که در آن هیچ محصولی کشت نشده یا فعالیت کشاورزی دیگری در طول دوره کشت انجام شده است، هیچ پرداختی صورت نمی‌گیرد. پرداخت‌ها به کشاورزانی (اشخاص حقیقی یا حقوقی به‌استثنای مؤسسات دولتی) انجام می‌شود که اطلاعات شناسایی، محصول و زمین آنها در سیستم ملی ثبت نام کشاورزان درج شده باشد.

بیمه کشاورزی دولتی^۳ (TARSİM) بر اساس الگوی مشارکت عمومی و خصوصی (PPP)^۴ ارائه می‌شود. شرکت‌های بیمه خصوصی نیز طبق ضوابط یکسانی به کشاورزان خدمات ارائه می‌دهند. دولت بین ۵۰ تا ۶۷ درصد از کل حق بیمه را از طرف کشاورزان پرداخت می‌کند [۹]. از سال ۲۰۲۱، خسارت تنش گرمایی به باغ‌های پرتقال، نارنگی، گریپ‌فروت، لیمو و انگور، خسارات بارش باران و تگرگ به مزارع پنبه در طول دوره برداشت، خسارت ناشی از حمله پرندگان به مزارع آفتابگردان و چندین محصول جدید تحت پوشش بیمه کشاورزی قرار گرفته‌اند. در سال ۲۰۲۰، حدود ۲/۱ میلیون بیمه‌نامه صادر شده که ۱/۶ میلیارد لیر ترکیه (۲۵۰ میلیون دلار) آن توسط حق بیمه دولتی حمایت شد.

در پی همه‌گیری کووید-۱۹^۵ در سال ۲۰۲۰ نیز اقدامات ویژه‌ای در برنامه توسعه کشاورزی ترکیه اعمال شده است. در این راستا یک کارگروه و یک کمیته علمی در وزارت کشاورزی و جنگل‌داری برای انجام مطالعات نظارت و ارزیابی اثرات و پیامدهای کووید-۱۹ بر بخش کشاورزی تشکیل شده است. برای اطمینان از اینکه کارگران فصلی می‌توانند به کار خود ادامه دهند، محصولات بهداشتی و حفاظت فردی تهیه و در اختیار آنان قرار گرفت. همچنین به‌رغم محدودیت‌های جابه‌جایی، کارگران برای شروع فعالیت کشاورزی اجازه سفر به مناطق کشاورزی را داشتند. برای اطمینان از شرایط بهداشتی کارگران فصلی، ارزیابی از شرایط حمل‌ونقل و زندگی آنان به عمل آمد. همچنین وام‌های بدون بهره در اختیار کشاورزان کوچک و شرکت‌های غذایی قرار گرفته است. علاوه بر این، برخی از پرداخت‌های کشاورزی به‌جای پرداخت‌های اقساطی در طول سال، به‌صورت یک‌جا از قبل پرداخت می‌شوند. همچنین ۶ ماه پرداخت مالیات برای شرکت‌های مواد غذایی به تعویق افتاد. در جهت تسریع کاشت نیز اقدامات مختلفی در دستور کار قرار

۱. Good Agricultural Practices. مجموعه عملیات اصولی و فنی است که در تولید محصولات کشاورزی رعایت می‌شود و عبارتند از کلیه فعالیت‌های مرتبط با مدیریت عملیات خوب و مناسب تولید محصولات کشاورزی در مراحل کاشت، داشت، برداشت، جداسازی، بسته‌بندی، نگهداری و حمل‌ونقل محصول و یکی از پیش‌نیازهای اجرای سیستم‌های مدیریت ایمنی مواد غذایی به‌ویژه میوه و سبزی که حالت تازه‌خوری دارند، محسوب می‌شود.

۲. National Farmer Registration System

۳. State-Supported Agricultural Insurance

۴. Public-Private Partnership

۵. COVID-19

6. Turkey Agricultural Drought Strategy and Action Plan

و فروش، نیازهای صنعت و بازار را برآورده کنند. در این پلتفرم از طریق تسهیل تأمین مالی نهاده، کشاورزان می‌توانند محصولاتی مانند بذر و کود را خریداری کنند. همچنین یک ماژول جدید اجاره زمین کشاورزی در پلتفرم DITAP طراحی شده است [۱۳].

کشور ترکیه با همکاری سازمان خواروبار و کشاورزی (فائو)، پویش ملی «ذخیره غذای خود» را برای کاهش اتلاف و هدررفت مواد غذایی راه‌اندازی کرده است. همچنین سند راهبرد ملی خود را در زمینه پیشگیری، کاهش و نظارت بر اتلاف و ضایعات مواد غذایی و برنامه اقدام مرتبط در سال ۲۰۲۰ منتشر کرده است. هدف این طرح، اجرای اقدام جدید برای کاهش ضایعات و جلوگیری از تلفات مواد غذایی در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی است. راهبرد ملی، ۱۳ هدف و ۹۶ اقدام را به‌عنوان بخشی از چهار هدف راهبردی برای جلوگیری از اتلاف و هدررفت مواد غذایی تعیین کرده است [۱۴].

۳-۴. بهبود تولیدات زراعی

«پروژه بهبود تولیدات زراعی»^۴ در ۲۴ استان مناسب برای کاشت تابستانه آغاز شده است. هدف از این طرح افزایش عملکرد و کیفیت محصولات زراعی و همچنین تشویق گونه‌ها، ارقام، روش‌ها و فناوری‌های جدید و افزایش استفاده از مکانیزاسیون کشاورزی است. در این پروژه ۷۵ درصد هزینه تأمین بذر فراهم شده است. از سوی دیگر، با همکاری وزارت محیط زیست و شهرسازی، زمین‌های دولتی که در حال حاضر مورد استفاده قرار نمی‌گیرند، به تدریج به تولید محصولات کشاورزی اختصاص داده می‌شوند. یک طرح آزمایشی به کشاورزان اجازه می‌دهد تا زمین‌های دولتی بایر را برای کشت نمونه استفاده کنند. در مرحله اول این طرح قرار است، ۹۷۰ هکتار از اراضی، غلات، حبوبات، دانه‌های روغنی و خوراک دام کشت شود. مرور کلی بر روندهای سیاست کشاورزی کشور ترکیه در دوره‌های مختلف (قبل از دهه ۱۹۸۰ تاکنون) در جدول ۱ ارائه شده است.

بارانی) در نظر گرفته شده است. تقریباً ۳۲۳،۰۰۰ تولیدکننده از طریق کمک‌های بلاعوض و حمایت‌های اعتباری مورد حمایت قرار گرفتند و سیستم‌های آبیاری تحت فشار در کل مساحت ۱/۱ میلیون هکتار اراضی کشاورزی کشور ترکیه تا پایان سال ۲۰۲۰ نصب شده است. از سال ۲۰۰۳، استفاده از پروژه‌های آبیاری مدرن برای کاهش تلفات و نشتی، مورد توجه بوده است. با این حال در سال ۲۰۰۳، تنها ۶ درصد از اراضی آبی از شبکه‌های آبیاری قطره‌ای استفاده می‌کردند، اما تا سال ۲۰۲۰ این میزان به ۲۹ درصد افزایش یافته است. براساس آمار بانک جهانی (۲۰۲۰)، اراضی آبی ۱۳/۸۱ درصد از کل اراضی کشاورزی ترکیه را به خود اختصاص داده است [۱۱].

همچنین با توجه به اینکه سهم برداشت آب و استفاده از آب‌های زیرزمینی در بخش کشاورزی ترکیه بسیار زیاد است، در طرح ملی آب بر چگونگی حفاظت از کیفیت و کمیت آب‌های زیرزمینی و استفاده از سیستم آبیاری قطره‌ای تأکید شده است. در یازدهمین برنامه پنج‌ساله توسعه ملی این کشور نیز افزایش ۲ میلیون هکتاری اراضی آبی تا سال ۲۰۲۳ پیش‌بینی شده است [۱۲].

ترکیه در راستای سیاست کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای نیز راهبردهای مختلفی همچون صرفه‌جویی در سوخت ناشی از یکپارچه‌سازی زمین‌های کشاورزی، احیای چراگاه‌ها، کنترل استفاده از کود، اجرای شیوه‌های کشاورزی مدرن و تشویق روش‌های حداقل خاک‌ورزی کشاورزی، مدنظر قرار داده است [۲].

۳-۳. زنجیره ارزش و بازار

در راستای توسعه تجارت خارجی، دولت ترکیه در سال ۲۰۲۰، موافقت‌نامه‌های بازرگانی شده تجارت آزاد (FTA)^۱ را با بوسنی و هرزگوین و مونته‌نگرو امضا کرده است. مذاکرات تجارت آزاد با کشور انگلیس نیز به ثبت رسیده است. همچنین مذاکرات تجارت آزاد به‌طور فعال با چهار کشور اوکراین، ژاپن، تایلند و اندونزی ادامه دارد. علاوه بر این، وزارت زراعت و جنگل‌داری ترکیه نیز طرح جدیدی را به نام بازار دیجیتال کشاورزی^۲ (DITAP) با همکاری وزارت خزانه‌داری و دارایی و وزارت تجارت این کشور آغاز کرده است. DITAP یک پلتفرم دیجیتال مبتنی بر وب برای مدیریت زنجیره عرضه و تقاضاست^۳ و شامل طیف گسترده از خرده‌مالکان تا بازیگران بزرگ در بخش خرده‌فروشی است. این پلتفرم امکان انجام تمامی عملیات قبل از کاشت تا پس از برداشت را در یک محیط دیجیتال فراهم می‌کند. همچنین این پلتفرم با فراهم کردن امکان کشاورزی قراردادی، فرصت‌های جدیدی را برای کشاورزان در جهت تقویت قابلیت‌های بازاریابی خود فراهم می‌کند. علاوه بر این، به کشاورزان کمک می‌کند تا با برنامه‌ریزی قبلی برای تولید

1. Free Trade Agreements
2. Digital Agricultural Market (Dijital Tarım Pazarı)
3. Supply and Demand Chain
4. Supply and Demand Chainment Project

جدول ۱. مرور کلی بر روندهای سیاست کشاورزی کشور ترکیه در دوره‌های مختلف [۱۰]

تغییرات در سیاست کشاورزی	رویکرد کلی	دوره زمانی
<ul style="list-style-type: none"> ■ تعرفه‌های بالا برای حفاظت از مرزها ■ کنترل قیمت محصولات کشاورزی ■ یارانه ورودی ■ کنترل واردات توسط شرکت‌های اقتصادی دولتی (SEE) که مسئولیت نظارت بر بازاریابی و تولید محصولات کشاورزی را بر عهده دارند. ■ اتحادیه‌های تعاونی‌های فروش محصولات کشاورزی (ASCU^۲) و تعاونی‌های فروش محصولات کشاورزی (ASC^۳) ■ تعاونی‌های اعتباری کشاورزی^۴ ■ بانک کشاورزی دولتی^۵ 	اقتصاد بسته ^۱ (راهبرد جایگزینی واردات در بخش کشاورزی)	قبل از دهه ۱۹۸۰
<ul style="list-style-type: none"> ■ پروژه اجرایی (ARIP) به‌عنوان پیش‌شرط برنامه‌های بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول ■ خصوصی‌سازی شرکت‌های اقتصادی دولتی و تجدید ساختار اتحادیه‌های تعاونی‌های فروش کشاورزی ■ تثبیت قیمت توسط دولت برای برخی از محصولات متوقف شد، اما برای برخی دیگر همچنان ادامه داشت. ■ کاهش تدریجی تعرفه برخی نهاده‌ها و ستانده‌های کشاورزی ■ کنترل قیمت‌ها ادامه یافت. ■ حذف تدریجی یارانه محصول و نهاده ■ معرفی حمایت مستقیم از درآمد^۷ ■ پرداخت‌های جبرانی برای پوشش هزینه‌های تغییر از محصولاتی که مازاد تولید آنها را دارد مازاد عرضه (مانند فندق و تنباکو) به فعالیت‌های جایگزین که این کشور واردکننده خالص آنهاست. ■ معرفی سیاست‌های زراعی و محیط زیستی و حدنگاری اراضی ■ امضا توافق‌نامه‌های تجارت آزاد 	اصلاحات تدریجی برای آزادسازی تجارت ^۶ با حمایت از بخش کشاورزی	۱۹۸۰-۲۰۱۰
<ul style="list-style-type: none"> ■ تداوم استفاده از تعرفه‌های کشاورزی ■ اجرای یارانه صادراتی ■ پرداخت‌های جبرانی بر اساس ۳۰ حوضه کشاورزی در سراسر کشور تفکیک شد. ■ افزایش سرمایه‌گذاری‌های زیرساختی 	اقتصاد بازار آزاد ^۸ با حمایت از بخش کشاورزی	۲۰۱۰ تاکنون

1. Closed Economy
2. Agricultural Sales Cooperative Unions
3. Agricultural Sales Cooperative
4. Agricultural Credit Cooperatives
5. State-Owned Agricultural Bank
6. Gradual Reform to Liberalise Trade
7. Direct Income Support
8. Open Market Economy

۵-۳. تحولات سیاستی ترکیه در زمینه توسعه روستایی

سیاست ملی توسعه روستایی ترکیه، توسط راهبرد ملی توسعه روستایی تعریف شده است. این راهبرد هر دو سال یکبار تجدیدنظر می‌شود و پنج هدف اصلی را در دستور کار قرار داده است:

۱. توسعه اقتصاد روستایی و افزایش فرصت‌های شغلی،

۲. بهبود محیط زیست روستایی و تضمین پایداری منابع طبیعی،

۳. بهبود زیرساخت‌های اجتماعی و کالبدی سکونتگاه‌های روستایی،

۴. ارتقا سرمایه اجتماعی جامعه روستایی و فقرزدایی،

۵. ایجاد ظرفیت نهادی برای توسعه روستایی و محلی [۱۵].

در جدیدترین راهبرد ملی توسعه روستایی ترکیه (۲۰۲۳-۲۰۲۱)، بر توسعه کسب‌وکارهای کوچک، افزایش بهره‌وری کشاورزی، بهبود کیفیت زندگی و ارتقا سرمایه انسانی و اجتماعی در مناطق روستایی تأکید شده است. همچنین تلاش شده است نیروی کار روستایی به‌ویژه زنان و جوانانی که شغل خود را در بخش کشاورزی رها کرده‌اند، اما همچنان در روستاها سکونت دارند با همکاری سایر وزارتخانه‌ها، نهادها و سازمان‌های ذی‌ربط به فعالیت‌های تولیدی کشاورزی یا غیرکشاورزی سوق داده شوند. علاوه بر این، آژانس‌های توسعه منطقه‌ای ترکیه، برخی از مدل‌های کسب‌وکار را اجرا می‌کنند. این مدل‌ها شامل برنامه‌های شتاب‌دهنده‌ای است که دانشگاه‌ها، شرکت‌های فناوری^۱ و کشاورزان را در یک پلتفرم قرار می‌دهند تا از طریق تطبیق نیازهای و تقاضاهای مختلف، امکان ارتقا بهره‌وری و بهبود استانداردهای رفاهی کشاورزان فراهم شود. نتایج این برنامه‌ها برای کشاورزان از جمله کشاورزان معیشتی و همچنین شرکت‌های مواد غذایی امیدوارکننده به نظر می‌رسد [۱۲].

همچنین در راهبرد ملی توسعه روستایی کشور ترکیه، اقدامات لازم جهت اجرای سیاست مشترک کشاورزی (CAP) مطابق با اولویت‌های کلیدی اتحادیه اروپا، در دستور کار قرار گرفته است [۱۵].

در این راستا حمایت مالی قابل توجهی توسط اتحادیه اروپا در زمینه کشاورزی و توسعه روستایی از طریق ابزار پیش از الحاق برنامه حمایت از توسعه روستایی (IPARD)^۲ ارائه شده است. صندوق ابزار پیش از الحاق برنامه حمایت از توسعه روستایی ترکیه (IPARD)، ۴۳۰ میلیون یورو برای دوره ۲۰۲۷-۲۰۲۱، در نظر گرفته است. صندوق بین‌المللی توسعه کشاورزی (IFAD)^۳ و دولت ترکیه نیز برنامه فرصت‌های راهبردی مبتنی بر نتایج (RB-COSOP)^۴ برای سال‌های (۲۰۲۲-۲۰۱۶) در دستور کار قرار داده‌اند. هدف این برنامه افزایش دسترسی به بازارها برای کشاورزان فقیر و خرده‌پا و تأمین مالی آنان برای حرکت از کشاورزی معیشتی به سمت کشاورزی تجاری تر است. برنامه مذکور همچنین به دنبال تبدیل مدیریت منابع طبیعی پایدار به جریان اصلی در تولیدات کشاورزی و درعین حال افزایش انعطاف‌پذیری در برابر تغییرات آب‌وهوایی است. از سال ۱۹۸۲، صندوق بین‌المللی توسعه کشاورزی در مجموع ۱۸۹ میلیون دلار در ۱۰ پروژه و برنامه در ترکیه سرمایه‌گذاری کرده است که بیش از ۱,۳۸۹,۰۰۰ خانوار روستایی از آن بهره‌مند شده‌اند. با شروع برنامه یازدهم، مجموع سرمایه‌گذاری‌ها بالغ بر ۲۳۰ میلیون دلار برآورد شده و پیش‌بینی شده است تعداد خانوارهای تحت تأثیر در کل به حدود ۱,۵۰۰,۰۰۰ خانوار افزایش یابد. همچنین صندوق بین‌المللی توسعه کشاورزی، بودجه ۱۰۴/۵ میلیون دلاری را برای اجرای برنامه توسعه روستایی در مناطق کوهستانی (۲۰۲۷-۲۰۱۷) در کشور ترکیه اختصاص داده است. هدف این برنامه افزایش تاب‌آوری و انعطاف‌پذیری کشاورزان خرده‌مالک فقیر در ارتفاعات ترکیه از طریق یکپارچه‌سازی مزارع کشاورزی و تبدیل آنها به خوشه‌های اقتصادی سودآور و درعین حال استفاده پایدار از منابع طبیعی است. راهبرد اصلی آن متکی بر رویکرد خوشه‌بندی اقتصادی و بسیج منابع مالی خصوصی برای حمایت از توسعه تجارت کشاورزی و بهبود دسترسی به خدمات مالی است [۱۶]. در این راستا اراضی جنگلی این کشور در سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۹ با ۸/۷ درصد افزایش به ۲۲/۶ میلیون هکتار افزایش یافته و برنامه‌ریزی شده تا در سال ۲۰۲۳ به ۲۳/۴ میلیون هکتار افزایش یابد [۱۲].

در ادامه اهداف و رئوس مهم راهبرد توسعه کشاورزی و روستایی در یازدهمین برنامه پنج‌ساله کشور توسعه کشور ترکیه (۲۰۲۳-۲۰۱۹) مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

1. Technology Firms
2. Instrument for Pre - Accession Assistance Rural Development
3. International Fund for Agricultural Development
4. Results-Based Country Strategic Opportunities Program

۴. توسعه کشاورزی و روستایی کشور ترکیه در یازدهمین برنامه پنج‌ساله توسعه (۲۰۲۳-۲۰۱۹)

بوده است. در این راستا «بهبود قوانین و ظرفیت‌های تنظیم بازار به منظور مدیریت کارآمد ذخایر، کاهش تلفات در زنجیره تأمین و جلوگیری از ضایعات» از سیاست‌های محوری است که در یازدهمین برنامه توسعه این کشور مورد توجه قرار گرفته است. در این زمینه اقدامات زیر پیش‌بینی شده است:

- افزایش پشتیبانی از حفاظت و تجزیه و تحلیل محصول به منظور گسترش سیستم انبارداری مجاز،
- بهبود زیرساخت‌های لجستیکی برای ایجاد زنجیره سرد در محصولات کشاورزی،
- افزایش آگاهی مصرف‌کنندگان به منظور کاهش تلفات و هدررفت مواد غذایی،
- تدارک ترتیباتی برای تجارت الکترونیک ایمن و کارآمد در محصولات کشاورزی،
- اجرای مدل‌های تولید نمونه به منظور ترویج^۱ یکپارچگی زنجیره و همکاری صنعت و کشاورزی،
- طراحی سناریوهای تغییر الگوی کشت به منظور سازگاری با تغییرات اقلیمی.

یکی دیگر از سیاست‌هایی که به منظور کاهش تعداد واسطه‌ها در زنجیره توزیع و بازاریابی محصولات کشاورزی در برنامه توسعه کشاورزی ترکیه مورد توجه جدی قرار گرفته است، سیاست «ادغام تعاونی‌ها و اتحادیه‌های تولیدکنندگان» است. هدف از این سیاست ایجاد ارتباط مستقیم بین تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان و اطمینان از دسترسی مصرف‌کنندگان به محصول با قیمت‌های مناسب است. همچنین از طریق یک مدل توزیع بر خوردار از نظارت و زیرساخت مدیریتی قوی، اتخاذ تمهیداتی برای اطمینان از عرضه سریع‌تر و با قیمت‌های مقرون به صرفه محصولات کشاورزی به بازار پیش‌بینی شده است. به منظور افزایش توان سازمانی تولیدکنندگان و افزایش بهره‌وری عملیاتی تعاونی‌ها و اتحادیه‌های تولیدکنندگان، دسترسی آنها به منابع مالی تسهیل شده و زیرساخت‌های مدیریتی، نظارتی و سازمانی حرفه‌ای ارتقا می‌یابد. علاوه بر این، تمهیداتی به منظور تسهیل فعالیت‌های بازرگانی انجمن‌های تولیدکنندگان مدنظر قرار گرفته است.

۴-۱-۲. افزایش تولیدات و ارزش افزوده محصولات بخش کشاورزی

در برنامه یازدهم توسعه ترکیه، اقدامات متعددی را در جهت افزایش کمی و کیفی تولیدات زراعی، دامی و شیلات و ارتقای ارزش افزوده محصولات این بخش در دستور کار قرار گرفته است که در ادامه به

در یازدهمین برنامه ملی پنج‌ساله توسعه ترکیه (۲۰۲۳-۲۰۱۹)، اهداف مختلفی برای دستیابی به توسعه کشاورزی و روستایی تعیین شده است. مدیریت یکپارچه زنجیره تولید، بهبود کارایی یارانه‌های کشاورزی، بهبود سیستم اطلاعات کشاورزی، اصلاح مقررات برای حفاظت و جمع‌آوری زمین‌های کشاورزی، حفاظت از آب و خاک، توسعه سیستم‌های آبیاری و فراهم کردن زیرساخت‌های اجتماعی و کالبدی سکونتگاه‌های روستایی، اختصاص یارانه‌های توسعه روستایی، توسعه سرمایه انسانی جامعه روستایی، اشتغال‌زایی، آموزش، تضمین پایداری تولیدات روستایی و سبک زندگی برخی از اقدامات پیش‌بینی شده در این برنامه می‌باشند. در ادامه اهداف و رؤس مهم راهبرد توسعه کشاورزی و روستایی در برنامه یازدهم توسعه کشور ترکیه ارائه شده است.

۴-۱-۱. اهداف، سیاست‌ها و اقدامات مرتبط با توسعه کشاورزی در برنامه یازدهم توسعه کشور ترکیه (۲۰۲۳-۲۰۱۹)

هدف اصلی برنامه یازدهم توسعه ترکیه ایجاد یک بخش کشاورزی کارآمد است که از نظر محیط زیستی، اجتماعی و اقتصادی پایدار باشد. همچنین در ساختار تولیدی این بخش، ضمن توجه به تعادل عرضه و تقاضا و تدارک تغذیه کافی و متعادل برای مردم، بهبود رقابت در عرصه بین‌المللی مدنظر است. در این راستا سیاست‌ها و اقدامات مختلفی در دستور کار قرار گرفته که در ادامه تشریح شده‌اند.

۴-۱-۱. مدیریت یکپارچه زنجیره تأمین و ارزش بخش کشاورزی

یکی از سیاست‌های مورد توجه در برنامه یازدهم توسعه ترکیه، «مدیریت یکپارچه زنجیره تولید بخش کشاورزی» است. در این راستا با ارائه داده‌های دقیق و قابل اعتماد در سطح خرد و کلان، اطلاعات کل زنجیره مرتبط با تولید کشاورزی به‌طور کامل ثبت می‌شود. همچنین فعالیت‌های نظارت و ارزیابی سالیانه نهادینه شده و نظام اطلاعات کشاورزی در جهت تضمین بهره‌وری تکمیل می‌شود. سایر اقداماتی که در زمینه مدیریت یکپارچه زنجیره تولید بخش کشاورزی مدنظر قرار گرفته‌اند عبارتند از:

- سرشماری کشاورزی،
- توسعه سیستم‌های اطلاعات کشاورزی از طریق دیجیتالی‌سازی، هوش مصنوعی و مدل‌های کسب و کار مبتنی بر داده،
- ایجاد نظام اطلاعات بازار و نظارت بر نهاده‌های کشاورزی و نوسانات قیمت محصولات.
- ایجاد زنجیره‌های غذایی توسعه یافته نیز به‌عنوان یکی از پیش‌نیازهای توسعه کشاورزی ترکیه، مدنظر سیاستگذاران و برنامه‌ریزان این کشور

1. Promotive Production Models

تفکیک زیربخش‌های مختلف تشریح شده‌اند.

۱-۲-۴. تولیدات گیاهی

در راستای سیاست «افزایش تولیدات گیاهی» در برنامه یازدهم توسعه اقدامات مختلفی مدنظر قرار گرفته است که عبارتند از:

- حمایت از عملیات مطلوب کشاورزی، کشاورزی ارگانیک، کشاورزی قراردادی، خوشه‌بندی محصولات،^۱ تحقیقات، بازاریابی و فعالیت‌های برندینگ به‌ویژه برای گیاهان دارویی و معطر با ارزش افزوده بالا،
- ایجاد گلخانه‌های مدرن و سرمایه‌گذاری و حمایت مالی عملیاتی برای نوسازی، گسترش، بسته‌بندی و انبارداری گلخانه‌های موجود،
- توسعه زمینه‌های تولید بذرهای گواهی شده، با همکاری شرکت‌های تولیدکننده بذر بخش خصوصی و تولید بذر بهین^۲ و تولید ارقام جدید،
- در برنامه یازدهم از نوسازی مناطق کاشت به‌منظور افزایش بهره‌وری محصولات چندساله و با ارزش افزوده بالا مانند چای و فندق که به حداکثر عمر اقتصادی خود رسیده‌اند و بازده آنها در حال کاهش است، حمایت می‌شود. به‌منظور اطمینان از پایداری تولیدات کشاورزی، حمایت‌ها با در نظر گرفتن نوسانات هزینه‌ها، به‌ویژه سوخت و کود تعیین می‌شود. همچنین در این برنامه تدوین مقرراتی برای گسترش استفاده صنعتی از گیاهان الیافی با اولویت شاهدانه مدنظر قرار گرفته است.

۲-۱-۴. دامپروری

یکی دیگر از سیاست‌های کلیدی و اولویت‌دار توسعه بخش کشاورزی در برنامه یازدهم ترکیه «توسعه دام‌پروری» است. در این راستا به‌منظور کاهش تلفات تولید مثل در گاو و افزایش میزان گوشت در نژادهای ترکیبی و نژادهای اصلاح شده ناشی از لقاح مصنوعی، معیارهای حمایت از گوساله، واکسیناسیون و ضد عفونی دامداری و جلوگیری از انتقال عوامل بیماری‌زا در گاو‌داری‌ها، مجدداً تعیین شده و افزایش میزان یارانه آنها مورد توجه قرار گرفته است. همچنین به‌منظور افزایش تعداد دام‌های مولد در پرورش گوسفند و افزایش میزان تولید گوشت قرمز (گوشت گوسفند و بز)، در محدوده طرح حمایت از رشد و تجدید گله، حمایت‌های بیشتری از هر رأس بره و بز ماده اضافه شده به گله، صورت گرفته است. سایر اقدامات پیش‌بینی شده در جهت توسعه دام‌پروری ترکیه عبارتند از:

- تسریع فرایندهای شناسایی، محدودیت و ثبت مرتع،
- در اولویت قرار گرفتن احیای مراتع جهت حمایت از افزایش تولید علوفه با کیفیت بالا،
- حمایت از نوسازی و گسترش جایگاه دام، خرید دام و ابزار و تجهیزات موردنیاز دامداری‌ها (به‌نحوی که ظرفیت دامداری‌های خانوادگی به ظرفیت ۱۰ رأس گاو و ۳۰۰ رأس گوسفند و بز برسد)،

۲. Elite Seed: بذر مادر با خلوص بسیار زیاد.

- افزایش تنوع محصول و بازار در صادرات طیور،
 - اصلاح صنعت زنبورداری در جهت تولید محصولات متنوع با ارزش افزوده بالا،
 - جایگزینی تولید سنتی با تولید مدرن در صنعت ابریشم جهت اطمینان از تأمین مواد با کیفیت بالا و بازدهی مناسب.
- ### ۳-۱-۲-۴. شیلات
- «افزایش تولید و صادرات در بخش آبی پروری» نیز در برنامه توسعه کشاورزی کشور ترکیه، در اولویت قرار گرفته است. در این راستا در برنامه یازدهم توسعه اقدامات زیر پیشنهاد شده است:
- شناسایی مناطق بالقوه جدید تولید آبی پروری برای استفاده کارآفرینان،
 - در نظر گرفتن مشوق‌ها و حمایت‌های مختلف جهت توسعه آبی پروری و شیلات،
 - تضمین پایداری ذخایر ماهی با در نظر گرفتن تعادل بین حفاظت و استفاده از منابع،
 - افزایش رقابت بین‌المللی با حمایت از تنوع محصول و برندسازی.

۴-۱-۲-۴. بهبود ارزش افزوده محصولات کشاورزی

یکی دیگر از سیاست‌هایی که همواره در محور برنامه‌های توسعه کشاورزی ترکیه قرار داشته است، سیاست «بهبود ارزش افزوده محصولات کشاورزی» است. در این راستا در برنامه یازدهم توسعه ترکیه طراحی سازوکارهایی جهت اطمینان از دستیابی به ارزش افزوده محصولات کشاورزی تولید شده در سطح محلی و منطقه‌ای مورد توجه قرار گرفته است. همچنین بر افزایش ارزش محصولات محلی، محصولات کشاورزی دارای علامت جغرافیایی و محصولات دارویی و معطر، از طریق بهبود فعالیت‌های ترویج، بازاریابی و برندسازی تأکید شده است. در برخی از محصولات مانند چای علاوه بر محصولات سنتی و رایج، تولید محصولات متنوع با ارزش افزوده بالاتر همچون چای سرد،^۳ چای ارگانیک و چای سفید^۴ مدنظر قرار گرفته است.

۳-۱-۳. افزایش بهره‌وری و پایداری بخش کشاورزی و منابع طبیعی

در برنامه یازدهم توسعه ترکیه تلاش‌ها برای استفاده پایدار از منابع آب و خاک، مدیریت اراضی کشاورزی، حفظ و پایداری تنوع زیستی و تضمین استفاده بهینه از نهاده‌ها از طریق به‌کارگیری فناوری و دانش روز کشاورزی ادامه داشته و طرح‌ها و اقدامات مختلفی با تأکید بر افزایش بهره‌وری و پایداری این بخش پیش‌بینی شده است. در این راستا یکی از سیاست‌ها و اقداماتی که در دستور کار برنامه توسعه کشاورزی کشور ترکیه قرار گرفته است، سیاست «تضمین حفاظت، استفاده مؤثر و مدیریت اراضی کشاورزی» است. در این خصوص

1. Clustering

3. Cold Tea

4. White Tea

سیستم آبیاری ثقیلی، نسبت آبیاری^۲ در مقایسه با سایر طرح‌ها، ظرفیت تکمیل طرح در کوتاه‌مدت و لزوم انجام هم‌زمان با سایر طرح‌ها صورت می‌گیرد. در این راستا در برنامه یازدهم اقدامات دیگری هم مورد تأکید قرار گرفته است که عبارتند از:

■ ترویج سیستم‌های آبیاری مدرن مانند آبیاری بارانی و قطره‌ای برای اطمینان از استفاده کارآمد از آب در کشاورزی،

■ گسترش اقدامات مختلف برای جلوگیری از آلودگی آب کشاورزی،
■ انجام مطالعات در راستای ایجاد آبخوان‌ها^۳ و سدها، به‌منظور جلوگیری از تلفات آب ناشی از تبخیر با در نظر گرفتن اثرات تغییرات اقلیمی.

با توجه به نگرانی مربوط به تخریب اکوسیستم‌ها و از دست رفتن گونه‌های محلی و تنوع ژنتیکی، ضرورت توجه به سیاست «حفظ و پایداری تنوع زیستی بذر گیاهان و نژاد حیوانات محلی» در برنامه‌های توسعه کشاورزی ترکیه مطرح شده است. در این راستا دولت ترکیه اجرای اقدامات زیر را در برنامه یازدهم توسعه این کشور در دستور کار قرار داده است:

■ تکمیل فهرست تنوع زیستی و پایش گونه‌های حیاتی و مناطق خاص،
■ طراحی سازوکاری برای به اشتراک گذاشتن مزایای به‌دست آمده از منابع ژنتیکی اطلاعات سنتی،

■ ثبت و انتشار دانش بومی و محلی تنوع زیستی به‌منظور اجرای فعالیت‌های تحقیق و توسعه (R&D)،
■ اتخاذ تمهیداتی برای ایجاد مزارع طبیعی معتبر^۴ به‌منظور حصول اطمینان از وجود دام‌های نژاد محلی و بذر محلی به مقدار کافی،

■ تکثیر دانه‌های میوه‌های محلی،^۵ غلات، گیاهان دارویی و معطر، سبزیجات زمستانی^۶ و نیز نژادهای حیوانات محلی و تبدیل آنان به محصولات با ارزش افزوده پایدار.

«افزایش سهم جنگل‌ها در اقتصاد از طریق مدیریت پایدار جنگل‌ها»، یکی دیگر از محورهای مورد توجه در یازدهمین برنامه پنج‌ساله توسعه کشور ترکیه است. تحقق استانداردهای بین‌المللی برای نظارت بر جنگل‌ها، به‌ویژه برای ذخیره کربن و تنوع زیستی و نظارت بر اقدامات انجام شده، مستلزم فراهم کردن یک پایگاه اطلاعاتی معتبر است. لذا دفتر ملی جنگل این کشور،^۷ مطالعه‌ای با هدف تهیه فهرستی از جنگل‌های ملی (NFI^۸) در دانشکده جنگل‌داری دانشگاه استانبول آغاز کرده است. هدف از تهیه فهرست ملی جنگل، ارائه اطلاعات در مورد

در یازدهمین برنامه توسعه این کشور اجرای اقدامات زیر پیش‌بینی شده است:

■ نقشه‌برداری و طبقه‌بندی اراضی کشاورزی براساس بررسی‌های تفصیلی خاک،

■ تهیه و تکمیل طرح‌های کاربری اراضی کشاورزی براساس سامانه اطلاعات خاک،

■ تکمیل مقررات تغییر کاربری اراضی کشاورزی و افزایش بازرسی‌ها به‌منظور کاهش فشار استفاده غیر کشاورزی از اراضی کشاورزی و تغییر کاربری اراضی،

■ اتخاذ تمهیداتی برای ایجاد سیستم بانکداری زمین^۱ به‌منظور توسعه بازار زمین کشاورزی، به‌ویژه در جهت به‌کارگیری اراضی بلااستفاده برای تولیدات کشاورزی،

■ حمایت و تشویق کشاورزی قراردادی،

■ ادامه فعالیت‌های یکپارچه‌سازی اراضی همراه با سرمایه‌گذاری‌ها در طرح‌های آبیاری،

■ جلوگیری از تقسیم و خرد شدن اراضی کشاورزی به‌واسطه شیوه اجرای قانون ارث و فروش و حمایت مالی از وراثت برای تملک زمین. با توجه به اینکه واگذاری حقوق استفاده از زمین کشاورزی در ترکیه معمولاً از طریق اجاره زمین صورت می‌گیرد، مطالعاتی در خصوص واگذاری اراضی از طریق اجاره انجام شده است، به‌نحوی که در نظام اجاره‌داری ضمن توجه به صرفه‌ناشی از مقیاس و دستیابی به درآمد کافی، از بنگاه‌های کوچک خانوادگی حمایت شود. به‌طور کلی، حداکثر مدت قابل اجرا برای اجاره (یا حقوق استفاده) از زمین کشاورزی وجود ندارد و اجاره بیش از سه سال باید هر سال مطابق با شرایط قرارداد بررسی شود.

از دیگر اقدامات مورد توجه در برنامه توسعه کشاورزی ترکیه «توسعه سرمایه‌گذاری‌ها به‌منظور گسترش اراضی آبی با حفظ کیفیت و کمیّت و استفاده بهینه از آب» است. در طی برنامه یازدهم ترکیه، افزایش دو میلیون هکتار اراضی آبی، پیش‌بینی شده است. همچنین اعتبار لازم برای اجرای طرح آبیاری ۷۵۰ هزار هکتار از اراضی کشاورزی از بودجه این برنامه اختصاص داده شده است. برای سایر اراضی، روش‌های جایگزین جدید تأمین مالی داخلی و خارجی توسط وزارت کشاورزی و جنگل‌داری همراه با سایر وزارتخانه‌های مرتبط تدوین شده و سرمایه‌گذاری‌ها از این طریق تکمیل می‌شوند. سرمایه‌گذاری عمومی آبیاری با توجه به معیارهایی مانند میزان پیشرفت، وضعیت انبار، وجود

1. Land Banking System

۲. Irrigation Ratio: نسبت آبیاری عبارت است از سهم تأمین نیاز آبی گیاه از طریق آبیاری که با تقسیم مقدار آبیاری به مقدار کل آب دریافتی گیاه شامل آب آبیاری و بارش مؤثر قابل محاسبه است.

3. Underground Water Basins

4. Accredited Nature Farms

5. Local Seeds Fruit

6. Winter Vegetables

7. Turkish National Forest Service

8. National Forest Inventory

آزمایشات و آنالیزهای محصولات دام‌پزشکی عرضه شده به بازار کشور ترکیه؛ به نحوی که در سطح جهانی نیز اعتبار آن تأیید شده باشد،
 ■ ایجاد مرکز تولید واکسن برای تولید واکسن‌های دام‌پزشکی و کیت‌های تشخیصی با همکاری بخش خصوصی،
 ■ افزایش فعالیت‌های بازرسی و آموزشی برای مبارزه با استفاده مفرط از آفت‌کش‌ها در تولیدات گیاهی و حمایت و ترویج شیوه‌های مبارزه بیولوژیکی (کنترل زیستی) و بیوتکنیکی جایگزین،
 ■ تقویت زیرساخت‌های آزمایشگاهی کنترل مواد غذایی تقویت و افزایش کارایی خدمات کنترلی،
 ■ تهیه برنامه‌های اقدام برای مبارزه با گونه‌های مهاجم و پاتوژن‌های کشاورزی در ارتباط با تغییرات آب‌وهوایی.

۱-۴. ارتقا اثر بخش فعالیت‌های تحقیق و توسعه در بخش کشاورزی

یکی دیگر از محورهای مورد توجه در برنامه توسعه کشاورزی ترکیه، «افزایش کارایی و کیفیت فعالیت‌های تحقیق و توسعه کشاورزی با بهبود هماهنگی و همکاری بین بخش‌های دولتی، دانشگاهی، خصوصی و صنعتی در فعالیت‌های تحقیقاتی کشاورزی» است. در این راستا نتایج طرح‌های تحقیقاتی کشاورزی در اختیار نهادهای ذی‌ربط قرار می‌گیرد و از تکرار فعالیت‌های تحقیقاتی جلوگیری می‌شود. همچنین حمایت از مطالعات انجام شده در مؤسسات تحقیقاتی عمدتاً در زمینه اصلاح نژاد حیوانات و گیاهان، بیوتکنولوژی و مناطق حفاظت از تنوع زیستی در چارچوب همکاری‌های دولتی، دانشگاهی و بخش خصوصی مدنظر قرار گرفته است. اجرای فعالیت‌های تحقیقاتی با هدف افزایش تولید و بهره‌وری کشاورزی با همکاری وزارت کشاورزی و جنگل‌داری^۱ و دانشگاه‌های مربوطه در محدوده برنامه‌های تخصصی توسعه منطقه‌ای نیز مورد توجه بوده است. همچنین توسعه و حمایت از تکنیک‌های تولید نوآورانه و سازگار با محیط زیست، به ویژه فناوری‌های هوشمند کشاورزی نیز مورد تأکید قرار گرفته است.

در زمینه «افزایش اثر بخشی فعالیت‌های آموزشی و ترویجی کشاورزی» اقدامات مختلفی در یازدهمین برنامه توسعه کشاورزی ترکیه مورد توجه قرار گرفته است. در این راستا نحوه استفاده از تکنولوژی، تولید محصولات با کیفیت و سالم به ویژه برای زنان و کشاورزان جوان آموزش داده می‌شود. همچنین برگزاری دوره‌های بهبود مهارت‌های کشاورزی با صدور گواهی نامه پیش‌بینی شده است. **افزایش مشارکت دانشگاهیان و کارکنان پژوهشی در برنامه‌های آموزشی و ترویجی** و تقویت رابطه بین تحقیق و توسعه و ترویج نیز مورد تأکید قرار گرفته است. علاوه بر این، ارتقا ظرفیت سازمان‌های تولیدکننده برای ارائه خدمات آموزشی و ترویجی در دستور کار بوده است.

وضعیت منابع جنگلی در سطح کل کشور ترکیه است [۱۷] to fulfil international standards for the monitoring of forests, especially for carbon storage and biodiversity (Helsinki criteria, Kyoto protocol). در برنامه یازدهم تکمیل مطالعه فهرست ملی جنگل تکمیل مدنظر قرار گرفته است. ارتقا ظرفیت مبارزه با بیماری‌ها، آفات و آتش‌سوزی‌ها در جنگل‌ها نیز در برنامه یازدهم مورد توجه بوده است. در این برنامه پیش‌بینی شده است حمایت‌های ارائه شده به روستائیان جنگل‌نشین در چارچوب برنامه‌های معین حفظ گردد و آموزش‌های حرفه‌ای به منظور افزایش تولیدات با کیفیت و ارتقا بهره‌وری نیروی کار در جنگل‌داری افزایش یابد. همچنین به منظور تأمین نیازهای مواد خام صنایع چوبی، توسعه مزارع صنعتی با گونه‌های سریع‌الرشد مدنظر قرار گرفته و بر گسترش استفاده‌های مختلف از چوب و تدوین استانداردهایی در این زمینه نیز تأکید شده است.

۱-۴. حمایت از تولیدکنندگان در بخش کشاورزی و حفظ جمعیت کشاورزان در روستاها

یکی از سیاست‌های مورد تأکید در برنامه یازدهم ترکیه جهت حمایت از تولیدکنندگان و جمعیت کشاورزان روستایی «بهبود کارایی یارانه‌های کشاورزی» است. در این راستا تحلیل تأثیر یارانه‌های کشاورزی مدنظر قرار گرفته است. همچنین افزایش یارانه‌های کشاورزی و فراهم کردن ساختاری پویا با تمرکز بر محدودیت آب، کیفیت تولید، هزینه و درآمد کشاورز و تعادل عرضه و تقاضا، مورد توجه برنامه یازدهم بوده است.

دولت ترکیه در زمینه «حمایت از درآمد تولیدکنندگان در بخش کشاورزی»، علاوه بر گسترش دامنه محصول و انواع ریسک‌های تحت پوشش بیمه کشاورزی، معرفی بیمه درآمدی^۱ را در دستور کار قرار داده است. بیمه درآمدی از جمله طرح‌های جدید بیمه‌ای است که هم‌زمان ریسک قیمت و عملکرد را مدیریت می‌کند همچنین به منظور حمایت از کشاورزان جوان تلاش شده است تا ورود جمعیت جوان شاغل در بخش کشاورزی به سیستم تأمین اجتماعی تسهیل شود.

۱-۴. ایمنی غذایی

از دیگر سیاست‌های مورد توجه در برنامه توسعه کشاورزی کشور ترکیه توجه به «ایمنی غذایی» است. در این راستا در برنامه یازدهم، اقدامات زیر مورد تأکید قرار گرفته است:

- افزایش کارایی بازرسی‌ها به منظور اطمینان از ایمنی غذایی،
- توسعه خدمات مبارزه با بیماری‌ها و آفات گیاهی و حیوانی،
- اجرای پروتکل بهداشتی برای سلامت انسان و حیوان از جمله تأمین سلامت حیوانات از طریق سیستم دام‌پزشکی پیشگیرانه بنگاه‌محور،^۲
- ایجاد مرکز کنترل فرآورده‌های دام‌پزشکی جهت انجام کلیه

1. Income Insurance

2. Enterprise-Oriented Preventive Veterinary System

3. Ministry of Agriculture and Forestry

زنجیره تأمین و جلوگیری از ضایعات، حفظ و پایداری تنوع زیستی، ادغام تعاونی‌ها و اتحادیه‌های تولیدکننده و کاهش تعداد واسطه‌ها در زنجیره توزیع، بهبود ارزش افزوده محصولات کشاورزی، افزایش کارایی و کیفیت فعالیت‌های تحقیق و توسعه کشاورزی و افزایش اثربخشی فعالیت‌های آموزشی و ترویجی کشاورزی است. اهداف کمی برنامه توسعه کشاورزی کشور ترکیه (۲۰۲۳-۲۰۱۹) در راستای تحقق سیاست‌های مذکور نیز در جدول ۲ قابل ملاحظه است.

در مجموع بررسی سیاست‌ها و طرح‌های مرتبط با بخش کشاورزی در برنامه یازدهم ترکیه (۲۰۲۳-۲۰۱۹)، حاکی از دراولویت قرار گرفتن رئوس همگون حفاظت و مدیریت اراضی کشاورزی، توسعه سرمایه‌گذاری‌ها به منظور گسترش اراضی آبی با حفظ کیفیت و کمیت و استفاده بهینه از آب، افزایش تولیدات گیاهی، توسعه دام‌پروری، افزایش تولید و صادرات در بخش آبی‌پروری، بهبود کارایی بارانه‌های کشاورزی، بهبود قوانین و ظرفیت‌های تنظیم بازار، کاهش تلفات در

جدول ۲. اهداف توسعه کشاورزی کشور ترکیه (۲۰۲۳-۲۰۱۹)* [۱۸]

۲۰۲۳	۲۰۱۸	اهداف
۸/۵	۸/۲	وسعت اراضی یکپارچه شده (میلیون هکتار)
۶/۲	۶/۳	وسعت اراضی یکپارچه شده که مراحل ثبت آن تکمیل شده است (میلیون هکتار)
۵/۳۴	۳/۳۴	مناطق کشاورزی تحت پوشش شبکه آبیاری (میلیون هکتار)
۲۰۰	۴۰	مساحت سیستم آبیاری تحت فشار نصب شده (هزار هکتار، سالیانه)
۶۸	۶۴	نسبت آبیاری (درصد)
۲/۸	۷/۲	نسبت بودجه دولت مرکزی در زمینه کشاورزی به ارزش افزوده کشاورزی (درصد)
۵/۴۰	۴/۰۲	تولید دام روغنی (میلیون تن)
۱/۲۰۰	۷۰۰	میزان تولید گیاهان دارویی و معطر (هزار تن)
۵۶	۴۹	نسبت نژادهای پرورشی دام در مقایسه با گاو ^۱ (درصد)
۱/۷۰	۱/۱۲	مقدار تولید گوشت قرمز (میلیون تن)
۵۱۸	۶۸	مساحت مناطق تحت پوشش طرح احیا و مدیریت مراتع (هزار هکتار، تجمعی)
۳۰	۲۹	نسبت مساحت مناطق جنگلی به کل مساحت کشور (درصد)

1. Ratio of Culture Breeds in Cattle Presence

* مجموع اقداماتی که در طول دوره برنامه یازدهم بر اساس فعالیت‌های وزارت کشاورزی و جنگل‌داری و اداره کل امور آب ترکیه^۱ انجام خواهد شد.
** داده‌های سال ۲۰۱۸ متعلق به وزارت کشور و وزارت محیط زیست و شهرسازی کشور ترکیه است. داده‌های سال ۲۰۲۳ برآوردهای برنامه یازدهم توسعه می‌باشد.

قرار داده است. به این ترتیب سیاست‌ها و اقدامات متعددی در حوزه توسعه روستایی در دستور کار برنامه یازدهم قرار گرفته که در ادامه تشریح شده است.

دولت ترکیه در راستای حل مسائل و مشکلاتی مهمی همچون فقر روستائیان، نابرابری‌های منطقه‌ای و مهاجرت‌های روستا-شهری، توسعه روستایی را هماهنگ با سیاست‌های توسعه کشاورزی مدنظر

1. General Directorate of State Hydraulic Works

۲-۴. اهداف، سیاست‌ها و اقدامات مرتبط با توسعه روستایی در برنامه یازدهم توسعه کشور ترکیه (۲۰۱۹-۲۰۲۳)

هدف اصلی توسعه روستایی در یازدهمین برنامه توسعه ترکیه، افزایش ظرفیت تولید انجمن‌های تولیدکنندگان و بنگاه‌های خانوادگی، افزایش اشتغال‌زایی روستایی، ارتقای کیفیت زندگی، مبارزه با فقر و افزایش سطح رفاه جامعه روستایی و حفظ جمعیت در مناطق روستایی مبتنی توسعه پایدار روستایی است. همچنین در این برنامه تحت رکن «شهرهای زیست‌پذیر و محیط زیست پایدار» اهداف و سیاست‌هایی در جهت حفاظت از محیط زیست، بهبود کیفیت زندگی در مناطق روستایی و کاهش نابرابری‌های توسعه منطقه‌ای مدنظر قرار گرفته است. به منظور افزایش رقابت‌پذیری مناطق روستایی، در برنامه‌های توسعه منطقه‌ای نیز بر حمایت‌های مالی و فنی همه‌جانبه سازمان‌های دست‌اندرکار تأکید شده است. در این زمینه، طرح حمایت از زیرساخت‌های روستایی^۱ (KOYDES) و برنامه حمایت اجتماعی، در مناطق دارای اولویت اجرا شده است. افزون بر افزایش دسترسی روستائیان به کمک‌های اجتماعی، تلاش‌هایی در جهت ارتقا نقش ادارات محلی در این زمینه صورت گرفته است. ارائه فرصت‌های شغلی در روستاها نیز با هدف گسترش پوشش رفاه اجتماعی در این مناطق در دستور کار قرار گرفته است.

در ادامه به بحث و بررسی سیاست‌های توسعه روستایی، راهبردها و طرح‌های عملیاتی مرتبط با هر سیاست در برنامه یازدهم توسعه ترکیه (۲۰۱۹-۲۰۲۳) پرداخته شده است.

۱-۲-۴. تأمین زیرساخت‌های اجتماعی و کالبدی در مناطق روستایی

یکی از سیاست‌های مورد توجه در برنامه توسعه روستایی کشور ترکیه (۲۰۱۹-۲۰۲۳)، «فراهم کردن زیرساخت‌های اجتماعی و کالبدی سکونتگاه‌های روستایی، پیش‌بینی و پیگیری نیازهای سرمایه‌گذاری و خدماتی برای اسکان و اسکان مجدد» است. در این راستا اقدامات متعددی مدنظر قرار گرفته است که عبارتند از:

■ طرح حمایت از زیرساخت‌های روستایی (KOYDES): این طرح از سال ۲۰۰۵ از طریق اتحادیه‌های دهیاری‌های روستاها براساس همکاری دولت مرکزی و نهادها و بازیگران محلی اجرا می‌شود. هدف از اجرای این طرح، تأمین آب آشامیدنی سالم و کافی در مناطق روستایی و افزایش زیرساخت‌های روستایی است. تخصیص بودجه روستاها با در نظر گرفتن نیازها و سطح توسعه اقتصادی-اجتماعی استان‌ها تعیین می‌شود. اولویت با مناطقی است که نرخ زادوولد و جمعیت ساکنین دائم آن بالاست و ظرفیت توسعه و خدمت‌رسانی به مناطق همجوار دارند. در سال ۲۰۱۲ به‌موجب قانون شهرداری

کلان‌شهر (قانون شماره ۶۳۶۰ مصوب سال ۲۰۱۲)^۲ تغییرات مهمی در عملکرد خدمات توسعه روستایی ایجاد شد. هدف این قانون بهره‌گیری از امکانات شهرداری‌های کلان‌شهرها برای خدمت‌رسانی به سکونتگاه‌های روستایی تحت پوشش بود. طبق این قانون استان‌های با جمعیت بیش از ۷۵۰،۰۰۰ نفر، به‌عنوان شهرداری کلان‌شهر شناخته شدند و تمامی مناطق درون مرزهای استان را تحت پوشش قرار دادند. به این ترتیب حوزه اختیارات شهرداری‌های کلان‌شهرها گسترش یافت [۱۸]. بررسی‌ها حاکی از آن است که این طرح به‌عنوان یک مدل تأمین مالی و اجرایی در بهبود زیرساخت‌های فیزیکی مناطق روستایی و جلب مشارکت فعال دولت‌های محلی موفق بوده است. براساس سرشماری سال ۲۰۱۹ ترکیه، اجرای حمایت از زیرساخت‌های روستایی، منجر به ارائه خدمات در ۵۱ استان، ۱۸،۲۸۰ روستا با جمعیت ۴،۷۹۴،۹۲۳ نفر شده است [۱۹]. در یازدهمین برنامه پنج‌ساله دولت ترکیه (۲۰۱۹-۲۰۲۳) به‌منظور تأمین نیازهای زیرساختی روستائیان، حمایت و تأمین مالی برای ساخت شبکه جاده‌های باکیفیت و قابل دسترسی، آب آشامیدنی، تأسیسات فاضلاب، تأسیسات آبیاری کوچک، تحت پوشش طرح حمایت از زیرساخت‌های روستایی برای غیر کلان‌شهرها قرار گرفته است.

■ در محدوده طرح حمایت از زیرساخت‌های روستایی، طراحی و استقرار سیستم نظارتی^۳ برای استفاده کارآمد و مؤثر از منابع تخصیص یافته برای خدمات زیربنایی روستایی پیش‌بینی شده است. ■ از آنجا که ساختار موجود در کلان‌شهرهای ترکیه، توانایی و ظرفیت پاسخ‌گویی به نیازهای زیرساختی در مناطق روستایی را نداشت، طرح زیرساخت روستایی کلان‌شهرها^۴ (KIRDES) با هدف فراهم کردن امکانات سکونتگاهی برای مهاجران روستایی در کلان‌شهرها در دستور کار قرار گرفت.

■ حفظ و ترمیم جاده‌های آسیب‌دیده در اثر شرایط اقلیمی و توپوگرافی و ساخت جاده‌های جدید به‌منظور حفظ امنیت و نظم عمومی شهروندان ساکن در سکونتگاه‌های روستایی نیز مورد تأکید قرار گرفته است.

■ در محدوده فعالیت‌های اسکان و اسکان مجدد، سازه‌های مناسب در مجاورت روستا یا در مناطق تعیین شده به‌جای سازه‌هایی که امنیت جان و مال مردم را تهدید می‌کنند، براساس عوامل مختلف خطر، با اولویت در مناطق روستایی ساخته می‌شود.

■ به‌منظور استفاده کارآمد از منابع تخصیص یافته جهت اسکان مجدد روستاها ایجاد سازوکار هماهنگی پیش‌بینی شده است.

1. Village Infrastructure Support Project

2. Metropolitan Municipality Law No. 6360

3. KOYDES Monitoring System

4. Metropolitan Municipality Rural Infrastructure Project

متعددی مورد تأکید قرار گرفته است که شامل موارد زیر است:

■ به منظور توسعه سرمایه انسانی جامعه روستایی، توسعه فعالیت در زمینه‌های آموزش کشاورزان و مشاوره کشاورزی برای مشاغل خانوادگی و بهبود دسترسی جمعیت بزرگسال به ویژه زنان و جوانان کارآفرین به دوره‌های آموزش غیررسمی و حرفه‌ای در دستور کار قرار گرفته است. افزون بر اجرای برنامه‌های آموزشی، مشوق‌های مالی جهت تشویق جوانان ساکن در مناطق روستایی برای تولید نوآورانه و با ارزش افزوده بالا پیش‌بینی شده است. همچنین ساز و کارهای حمایتی به منظور توسعه کارآفرینی زنان در مناطق روستایی فراهم شده است.

■ کارگاه‌های آموزشی، در راستای تولید محصولات محلی با ارزش افزوده بالا برنامه‌ریزی می‌شود. در این برنامه‌ها زنان روستایی و کشاورزان جوان در اولویت فعالیت‌های آموزشی و ترویجی کشاورزی، طرح‌های حمایتی روستایی، آموزش‌های بهداشتی و ایمنی شغلی در کشاورزی قرار دارند.

■ اولویت فعالیت‌های مبارزه با فقر در روستاها، با خانواده‌های دارای معلول، افراد فقیر، مسن و خانوارهایی است که به فعالیت‌های موقت فصلی کشاورزی اشتغال دارند. تسهیل دسترسی سالمندان روستایی به خدمات بهداشتی و درمانی نیز مدنظر قرار گرفته است.

■ از دیگر نکات حائز اهمیت در برنامه یازدهم توسعه کشور ترکیه، اختصاص محور ویژه‌ای برای کودکان است. در این محور بر اجرای مطالعاتی در زمینه افزایش دسترسی کودکان روستایی به خدمات حفاظتی و پیشگیرانه و تضمین برابری فرصت‌ها برای کودکان ساکن در مناطق روستایی تأکید شده است.

۴-۲-۵. حفاظت از میراث روستایی و دارایی‌های طبیعی و فرهنگی روستاها

به منظور حفاظت از تولید و سبک زندگی و سرمایه‌های طبیعی و فرهنگی در روستاها، در برنامه یازدهم توسعه ترکیه بر توسعه صنایع دستی و صنایع محلی خاص روستاها، حمایت از گردشگری کشاورزی، تولید محصولات دارای نشان جغرافیایی، گیاهان زینتی و ترویج سبک‌های تولید محلی در زمینه‌هایی همچون زنبورداری تأکید شده است. همچنین ترویج الگوی روستای بوم‌سازگار (اکوویلج)^۴ به عنوان یک الگوی زیست پایدار و سازگار با ساختار فضایی، فرهنگی-تولیدی روستاها اخیراً مورد توجه قرار گرفته است. روستاهای بوم‌سازگار نوعی سکونتگاه هوشمند با ویژگی‌های اکولوژیکی مانند کشاورزی طبیعی و فعالیت‌های دامداری هستند که محصولات مورد نیاز خود را تولید می‌کنند و زندگی اجتماعی خودکفا و جمعی دارند [۲۰].

۴-۲-۲. حفظ جمعیت روستائیان و اختصاص یارانه‌های توسعه روستایی

«برنامه ریزی برای اختصاص یارانه‌های توسعه روستایی^۱ با تمرکز بر کشاورزان و محیط زیست» از دیگر سیاست‌های محوری در یازدهمین برنامه توسعه روستایی ترکیه است. در این راستا تمهیداتی اندیشیده شده است تا با حذف برخی از موازی‌کارها، هم‌افزایی و اثربخشی برنامه‌های حمایتی در عمل فراهم شود. برای این منظور اصول و رویه‌های کلی برای اجرای هم‌زمان و هماهنگ برنامه حمایت از توسعه روستایی^۲ (KKYDP) و ابزار کمک‌های پیش از الحاق برنامه حمایت از توسعه روستایی (IPARD)^۳، آژانس‌های توسعه و سایر برنامه‌های حمایتی مرتبط با هدف تضمین یکپارچگی اهداف در حمایت از توسعه روستایی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. علاوه بر این در چارچوب برنامه‌های IPARD و KKYDP، بر ادامه حمایت از کشاورزی روستایی، سرمایه‌گذاری در ایجاد زیرساخت‌های اقتصاد روستایی و توسعه فعالیت‌های کشاورزی، گردشگری روستایی، صنایع دستی و فناوری اطلاعات در مناطق روستایی تأکید شده است.

۴-۲-۳. بهبود سطح زندگی روستایی

به منظور کاهش نابرابری‌های توسعه‌ای بین مناطق روستایی و شهری ترکیه، تلاش‌هایی در جهت افزایش رقابت‌پذیری مناطق روستایی و «بهبود سطح زندگی در روستاها» در حال انجام است. برای این منظور ظرفیت‌های نهادی و محلی برای توسعه روستایی ارتقا یافته و در اختیار زنان و کشاورزان جوان قرار می‌گیرد. در این خصوص برای سازمان‌های تولیدکننده در جهت هم‌بستگی اجتماعی، همکاری، آموزش و تأمین مالی نقش راهبردی در نظر گرفته شده است. از دیگر اقدامات مورد توجه جهت ارتقا سطح زندگی روستائیان عبارتند از:

■ به منظور تقویت ساختار تولید و مالی و بهره‌مندی از صرفه‌های مقیاس در چارچوب حمایت از توسعه روستایی، بنگاه‌های خانوادگی و تولیدکنندگان کوچک و متوسط سازماندهی می‌شوند. زیرساخت‌های تولید، لجستیک، فعالیت‌های مرتبط با برند تجاری و بازاریابی نیز بهبود می‌یابد.

■ حمایت‌ها و مشوق‌های محیط زیستی به منظور بهبود کیفیت زندگی در مناطق روستایی و حفاظت از محیط زیست و تولید در مناطق روستایی افزایش می‌یابد.

۴-۲-۴. ارتقای سرمایه انسانی جامعه روستایی و کاهش فقر
در برنامه یازدهم توسعه ترکیه (۲۰۲۳-۲۰۱۹) «تلاش برای مبارزه با فقر در روستاها» بر تولید و اشتغال متمرکز است. در این راستا اقدامات

1. Rural Development Subsidies
2. Rural Development Support Program
3. Instrument for Pre - Accession Assistance Rural Development Support Program

۴. Ecovillage: اکوویلج‌ها و پاروستاهای بوم‌سازگار شیوه‌های زندگی پایدار را در ابعاد محیط زیستی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی یا معنوی ارائه و گسترش می‌دهند. همچنین مسائلی از قبیل ساخت‌وساز اکولوژیکی، حفاظت از آب، خاک و هوا، شیوه‌های مناسب حمل‌ونقل، شغل‌های دوستدار محیط زیست، تولید سبز و انرژی جایگزین، مدیریت پسماند، آلودگی، تجارت سبز، شکوفایی اخلاقی و فردی، تولید مواد غذایی به صورت ارگانیک، تاب‌آوری اجتماعی، پایداری و... را شامل می‌شوند [۲۳].

۶-۲-۴. رویکرد سیاستگذاری مبتنی بر داده^۱

در برنامه یازدهم ترکیه در حوزه توسعه روستایی، توسعه و بهبود «رویکرد سیاستگذاری روستایی مبتنی بر داده» در دستور کار قرار داده شده است. بر این اساس پیش‌بینی شده با استفاده از روش‌های غیرمتأثر از تغییرات مدیریتی، داده‌های اساسی روستایی در سطح مناطق روستایی-شهری و دهستان‌ها و روستاها، مورد بازنگری قرار گرفته و فهرست روستاها به‌روزرسانی شوند. از دیگر اقداماتی که در این زمینه مورد توجه قرار گرفته‌اند عبارتند از:

■ تولید آمار روستایی: به‌منظور تولید آمار روستایی در سطح استانی و محلی، در تعریف منطقه روستایی تجدیدنظر شده و داده‌های پایه ملی به‌صورت روستایی-شهری، استانی و یا منطقه‌ای منتشر می‌شود.

همچنین ایجاد سیستم اطلاعاتی شاخص‌های روستایی^۲ در اولویت قرار گرفته است. در این راستا، داده‌های تراکم جمعیت و داده‌های طبقه‌بندی اراضی در سطح ملی اتحادیه اروپا^۳ (CORINE) و تعریف روستایی/شهری براساس داده‌های سیستم ثبت آدرس مکانی که توسط وزارت کشور استقرار یافته است، مورد استفاده قرار می‌گیرند.

■ پایش‌های آماری برای اندازه‌گیری سطح اجتماعی-اقتصادی مناطق روستایی مانند فقر روستایی، تولید و اشتغال انجام می‌شود.

■ به‌روزرسانی فهرست روستاها برای پوشش دادن تمامی استان‌ها و ایجاد سیستم اطلاعات فهرست روستا^۴ نیز مدنظر قرار گرفته است.

اهداف کمی پیش‌بینی شده برای توسعه روستایی کشور ترکیه (۲۰۲۳-۲۰۱۹) در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. اهداف توسعه روستایی کشور ترکیه (۲۰۲۳-۲۰۱۹) [۱۸]

اهداف	
۲۰۲۳	۲۰۱۸
۱۴۸۴۹۰	۱۲۵۳۴۸
طول جاده روستایی ساخته شده در محدوده طرح‌های KÖYDES و KIRDES (کیلومتر، در کل دوره برنامه)	
۶۹۷۰۰	۶۴۷۰۰
تعداد واحدهای ساخته شده و بازسازی شده در روستاها (در کل دوره برنامه)	

* داده‌های سال ۲۰۱۸ متعلق به وزارت کشور و وزارت محیط زیست و شهرسازی کشور ترکیه است. داده‌های سال ۲۰۲۳ برآورد‌های برنامه یازدهم توسعه می‌باشد.

۵. نتیجه‌گیری

دولت ترکیه سیاست‌ها و راهبردهای مختلفی همچون مدیریت یکپارچه زنجیره تولید بخش کشاورزی، اصلاح و بهبود یارانه‌های کشاورزی، حفاظت از اراضی کشاورزی، توسعه سرمایه‌گذاری‌ها به‌منظور گسترش اراضی آبی با حفظ کیفیت و کمیت آب و استفاده بهینه از آن، ایمنی مواد غذایی، حفظ و پایداری تنوع زیستی، بهبود ارزش افزوده محصولات کشاورزی، افزایش کارایی و کیفیت فعالیت‌های تحقیق و توسعه را در دستور کار قرار داده است. در جهت تحقق سیاست‌های مذکور نیز اقدامات متعددی در برنامه یازدهم توسعه این کشور پیش‌بینی شده است. از جمله مهم‌ترین این اقدامات می‌توان به توسعه سیستم‌های اطلاعات کشاورزی با دیجیتالی‌سازی، هوش مصنوعی و مدل‌های کسب و کار مبتنی بر داده، بهبود سیستم نظارت بر نهاده‌های کشاورزی و نوسانات قیمت محصولات، ایجاد نظام بانکداری زمین و به‌کارگیری زمین‌های بلااستفاده برای تولیدات کشاورزی، یکپارچه‌سازی اراضی، بهبود زیرساخت‌های لجستیکی و ادغام تعاونی‌ها و اتحادیه‌های تولیدکننده اشاره کرد.

سیاست توسعه روستایی ترکیه نیز با توجه به تغییر و تحولات اقتصادی،

تولیدات کشاورزی ترکیه در سال‌های اخیر به‌طور قابل توجهی افزایش یافته است، به‌طوری که صادرات محصولات کشاورزی غذایی به حدود ۲۰/۷ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۰ افزایش یافته است که حدود ۱۰ درصد از صادرات ملی این کشور را تشکیل می‌دهد. این بخش حدود ۶ درصد از تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌دهد و حدود ۱۶ درصد از نیروی کار را در خود جای داده است [۲۱]. با این حال، رشد تولید کشاورزی این کشور در سال‌های گذشته عمدتاً ناشی از تشدید استفاده از نهاده‌ها بوده و به‌مراتب، کمتر بهبود بهره‌وری و به‌کارگیری دانش و فناوری در کشاورزی مدنظر قرار گرفته است [۱]. همچنین در نتیجه گسترش کشاورزی بدون در نظر گرفتن ظرفیت زیستی اراضی و فشار بر منابع طبیعی، کارآمدی این بخش همچون بسیاری از کشورها با چالش‌های مهمی مواجه بوده است [۲]. از سوی دیگر، بخش کشاورزی ترکیه تحت تأثیر تغییرات اقلیمی گسترده مانند خشک‌سالی و سیل است. بر این اساس توسعه بخش کشاورزی با تمرکز بر بهره‌وری منابع و انعطاف‌پذیری تولیدات کشاورزی در مقابل تغییرات آب‌وهوا، در برنامه‌های توسعه این کشور مورد توجه قرار گرفته است. در این زمینه

1. Data-Based Rural Policy Approach
2. Rural Indicators Information System
3. EU National Land Cover Classification Data
4. Village Inventory Information System

- ایجاد سازوکار افزایش همکاری و هماهنگی بین تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان و تمامی ذی‌نفعان در زنجیره غذا از طریق پلتفرم‌های مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات،
- ارتقای امنیت مواد غذایی،
- مدیریت کارآمد ذخایر راهبردی،
- کاهش اتلاف و هدررفت مواد غذایی در طول زنجیره.

۲-۵. سیاست‌های حمایتی بخش کشاورزی

- سیاست‌های حمایت از تولید و افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی، از دیگر محورهای اصلی برنامه‌های توسعه کشاورزی کشور ترکیه بوده است. در این خصوص دولت ترکیه «بهبود کارایی یارانه‌های کشاورزی» را با تمرکز بر افزایش بهره‌وری تولید و تعادل عرضه و تقاضا در دستور کار قرار داده است. در این محور رئیس‌جمهور نیز پیشنهاد می‌شود:
- شناسایی دقیق کشاورزان فعال و واقعی و منوط کردن تدریجی پرداخت حمایت‌ها به کشاورزانی که اطلاعات آنها در پایگاه اطلاعاتی جامع ثبت شده باشد،
 - گسترش دامنه بیمه کشاورزی از نظر نوع محصول و نوع ریسک، به خصوص توسعه بیمه درآمدی کشاورزان به منظور مدیریت هم‌زمان ریسک قیمت و عملکرد،
 - بازنگری و بهبود یارانه‌های بخش کشاورزی و فراهم کردن ساختاری پویای حمایت‌ها با تمرکز بر محدودیت آب، کیفیت و بهره‌وری تولید، هزینه و درآمد کشاورز و تعادل عرضه و تقاضا،
 - مدیریت یکپارچه و کارآمد تحقیقات علمی و حذف موازی کاری‌ها در نظام تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی و ایجاد شبکه ارتباطی منسجم و یکپارچه بین دانشگاه‌ها، شرکت‌های فناوری و کشاورزان به منظور پاسخ‌گویی مطلوب به نیازها و خواسته‌های کشاورزان و افزایش بهره‌وری و استانداردهای رفاهی کشاورزان.

۳-۵. حفاظت از اراضی کشاورزی و استفاده پایدار از آنها

- از آنجا که ترکیه نیز مانند بسیاری از کشورهای جهان، چالش‌ها و مسائل مشابهی را در رابطه با گسترش تغییر کاربری اراضی کشاورزی تجربه کرده است، سیاست «تضمین حفاظت، استفاده مؤثر و مدیریت اراضی کشاورزی» به‌عنوان یکی از محورهای کلیدی در برنامه توسعه کشاورزی این کشور لحاظ شده است. در این راستا موارد ذیل جهت تعمیم و پیاده‌سازی در برنامه هفتم پیشنهاد می‌شود:

- نقشه‌برداری و طبقه‌بندی اراضی کشاورزی،
- تقویت برنامه‌ریزی و مدیریت پایدار خاک با تمرکز بر انجام بررسی‌های تفصیلی خاک،
- ایجاد سیستم بانکداری زمین به‌ویژه در جهت به‌کارگیری اراضی بلااستفاده برای تولیدات کشاورزی،

اجتماعی-فرهنگی صورت گرفته در این مناطق در جهت پاسخ‌گویی به نیازها و تقاضاهای روستائیان، وارد فرایند تجدید ساختار شده است. بخشی از این سیاست‌ها همچون یارانه‌های روستایی و برنامه‌های حمایتی در طرح‌ها و برنامه‌های توسعه کشاورزی مورد توجه بوده‌اند. برخی از سیاست‌ها نظیر تأمین زیرساخت‌های اجتماعی و کالبدی در مناطق روستایی نیز به‌عنوان یکی از محورهای مهم سیاست روستایی در طول برنامه‌های مختلف مطرح بوده است. علاوه بر این با توجه به افزایش فقر و محرومیت در روستاها، افزایش شکاف توسعه روستایی و شهری و نگرانی در خصوص محیط زیست و پایداری منابع طبیعی در روستاها، برخی مسائل جدید و نوظهور مطرح شده‌اند.

به‌طور کلی مرور برنامه‌های توسعه روستایی ترکیه، حاکی از تمرکز بر سیاست‌هایی با هدف توسعه پایدار اقتصادی، اجتماعی، فضایی و محیط زیستی است که مستلزم توسعه یکپارچه و حکمرانی و مشارکت کنشگران مختلف است [۲۲]. از این رو، در راهبرد ملی توسعه روستایی این کشور بر توسعه کسب‌وکارهای کوچک، برنامه‌های شتاب‌دهنده روستایی، بهبود کیفیت زندگی و ارتقای سرمایه انسانی و اجتماعی در مناطق روستایی تأکید شده است. در یازدهمین برنامه توسعه ترکیه (۲۰۲۳-۲۰۱۹)، نیز طراحی و اجرای اقدامات و طرح‌های مختلفی با هدف «حفظ جمعیت روستائیان و اختصاص یارانه‌های توسعه روستایی»، «بهبود سطح زندگی در روستاها و کاهش نابرابری‌های توسعه‌ای بین مناطق روستایی و شهری»، «توسعه سرمایه انسانی جامعه روستایی و فقرزدایی» و «حفاظت از میراث روستایی و دارایی‌های طبیعی و فرهنگی» پیش‌بینی شده است.

با توجه به مسائل و چالش‌های مشترک و وجود برخی تشابهات موردی بین کشورهای ترکیه و ایران، بهره‌گیری از درس آموخته‌های سیاستی این کشور در حوزه توسعه کشاورزی و روستایی می‌تواند مطلوب باشد. غلبه کشاورزی خرده‌مالکی، بالا بودن نرخ مهاجرت روستا-شهری و کاهش نرخ زادوولد در روستاها، افزایش میانگین سنی کشاورزان، میزان بالای تلفات پس از مزرعه، عدم یکپارچگی مناسب زنجیره، تغییرات اقلیمی و خطرات بیابان‌زایی و خشک‌سالی از جمله چالش‌های مشترک دو کشور به‌شمار می‌رود. لذا در خاتمه این گزارش، محورهای کلیدی که می‌تواند در چارچوب سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی در تدوین برنامه هفتم توسعه مورد استفاده قرار گیرد، ارائه شده است.

۱-۵. مدیریت یکپارچه زنجیره تولید بخش کشاورزی

یکی از سیاست‌هایی که باید در برنامه توسعه کشاورزی کشور مدنظر قرار گیرد، سیاست «مدیریت یکپارچه زنجیره تولید بخش کشاورزی با محوریت تشکل‌های فراگیر کشاورزان، روستائیان و عشایر» است. در این زمینه موارد زیر پیشنهاد می‌شود:

- مدیریت یکپارچه و هماهنگ تولید و تجارت و یکپارچه‌سازی تعاونی‌ها و اتحادیه‌های تولیدکنندگان،

۷-۵. ایمنی غذایی

با توجه به اینکه ترکیه همچون بسیاری از کشورها، درگیر چالش‌های مهمی در رابطه با بهداشت و سلامت مواد غذایی است، «ایمنی غذایی» را به‌عنوان یکی از سیاست‌های کلیدی در برنامه توسعه کشاورزی کشور خود لحاظ کرده است. در این زمینه علاوه بر افزایش نظارت و بازرسی‌ها به‌منظور اطمینان از ایمنی مواد غذایی، اقدامات متعددی همچون اجرای پروتکل بهداشتی از طریق سیستم دام‌پزشکی پیشگیرانه بنگاه‌محور و حمایت و ترویج شیوه‌های مبارزه بیولوژیکی جایگزین را می‌توان در دستور کار برنامه هفتم توسعه کشور قرار داد.

۸-۵. توسعه روستایی متوازن و پایدار

دولت ترکیه هماهنگ با سیاست توسعه کشاورزی، سیاست‌ها و اقدامات متعددی را در راستای توسعه روستایی این کشور، مدنظر قرار داده است. به‌طور کلی محور و سرفصل اصلی برنامه‌های توسعه روستایی این کشور متمرکز بر سیاست «فراهم کردن زیرساخت‌های اجتماعی و کالبدی سکونتگاه‌های روستایی»، «اختصاص یارانه‌های توسعه روستایی»، «بهبود سطح زندگی در روستاها»، «ارتقای سرمایه انسانی جامعه روستایی و کاهش فقر» و «حفاظت از میراث روستایی و دارایی‌های طبیعی و فرهنگی» است. «رویکرد سیاست‌گذاری روستایی مبتنی بر داده» از نکات قابل توجه و کلیدی در سیاست‌های توسعه روستایی کشور ترکیه است که پیشنهاد می‌شود در برنامه هفتم توسعه کشور مدنظر قرار گیرند. در این زمینه ایجاد سیستم اطلاعاتی شاخص‌های روستایی و انجام پایش‌های آماری برای اندازه‌گیری سطح اجتماعی-اقتصادی مناطق روستایی مانند فقر روستایی، تولید و اشتغال، پیشنهاد می‌شود. دیگر موارد مرتبط با توسعه روستایی به‌شرح زیر است:

- توجه به توسعه برنامه‌های شتاب‌دهنده که دانشگاه‌ها، شرکت‌های فناوری و کشاورزان، روستائیان و عشایر را در یک پلتفرم قرار می‌دهند تا از توسعه کارآفرینی حمایت به عمل آورند،
- نوآوری در الگوی تأمین مالی زیرساخت‌های روستایی با شبکه‌سازی بین دهیاری‌ها در سطح محلی، منطقه‌ای و استانی و همکاری دولت با سایر بازیگران،
- فراهم کردن زمینه بهره‌گیری از امکانات شهرداری‌های کلان‌شهرها برای خدمت‌رسانی به سکونتگاه‌های روستایی تحت پوشش،
- حمایت از تولید محصولات دارای نشان جغرافیایی و دارای ارزش افزوده بالا،
- تسهیل دسترسی سالمندان روستایی به خدمات بهداشتی و درمانی،
- جوان‌سازی نیروی کار روستایی.

- تدوین دستورالعمل بهره‌برداری و حفاظت از خاک و اراضی کشاورزی
- منطبق بر ظرفیت زیستی و تغییرات آب‌وهوایی هر منطقه،
- تعریف «حوضه‌های کشاورزی» براساس شرایط کشاورزی-اقلیمی و محیطی آن (اقلیم، خاک، توپوگرافی، طبقه‌بندی و نوع کاربری زمین) و تدوین مزیت‌های اصلی هر یک از حوضه‌ها در زمینه تولید محصولات راهبردی، براساس نیاز کشور و برنامه‌ریزی تولید مبتنی بر مدل‌سازی کشاورزی-اقلیمی،
- تدوین برنامه‌های مدیریت خشک‌سالی برای حوضه‌های مذکور.

۴-۵. نوسازی سیستم‌های آبیاری با تأکید بر حفظ کیفیت و کمیت آب

با بهره‌گیری از تجارب سیاستی ترکیه در «توسعه سرمایه‌گذاری‌ها به‌منظور گسترش اراضی آبی با حفظ کیفیت و کمیت و استفاده بهینه از آب»، می‌توان اجرای اقداماتی نظیر ترویج سیستم‌های آبیاری مدرن (آبیاری بارانی و قطره‌ای) و ایجاد مخازن ذخیره آب، به‌منظور جلوگیری از تلفات آب ناشی از تبخیر با در نظر گرفتن اثرات تغییرات اقلیمی، در برنامه توسعه بخش کشاورزی کشور را مدنظر قرار داد.

۵-۵. افزایش کمیت و کیفیت محصولات کشاورزی

سیاست «افزایش تولیدات گیاهی» و «توسعه دام‌پروری» و «افزایش تولید و صادرات در بخش آبی‌پروری» از دیگر سیاست‌های کلیدی برنامه یازدهم توسعه بخش کشاورزی ترکیه است. در این راستا می‌توان به اقداماتی نظیر ارتقا ظرفیت دامداری‌های خانوادگی، حمایت از عملیات مطلوب کشاورزی، توسعه کشاورزی ارگانیک، کشاورزی قراردادی، بازاریابی و برندسازی، ایجاد گلخانه‌های مدرن، توسعه تولید بذرهای گواهی شده و تولید ارقام جدید، شناسایی، حدنگاری و احیای مراتع، اختصاص مشوق‌های مختلف جهت افزایش رقابت بین‌المللی و حمایت از تنوع محصول و برندسازی اشاره کرد.

۶-۵. حفظ و پایداری تنوع زیستی و منابع طبیعی

اتخاذ تمهیداتی برای ایجاد مزارع طبیعی معتبر، تکثیر بذر گیاهان و نژادهای حیوانات محلی و تبدیل آنان به محصولات با ارزش افزوده پایدار و ارائه آموزش‌های حرفه‌ای به‌منظور افزایش تولیدات با کیفیت و ارتقا بهره‌وری نیروی کار در جنگل‌داری، از نکات قابل توجه و کلیدی در این محور است که پیشنهاد می‌شود در برنامه هفتم توسعه کشور مدنظر قرار گیرند.

1. OECD, 'Innovation, Agricultural Productivity and Sustainability in Turkey, OECD Food and Agricultural Reviews'. OECD Publishing, Paris, pp. 1–205, 2016. [Online]. Available: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264261198-en>.
2. OECD, Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2021. Paris: OECD, 2021. doi: 10.1787/2d810e01-en.
۳. صفرزاده، اسماعیل و ایمان تهرانی (۱۳۹۱). «مجموعه مطالعات الگوی مطلوب برنامه‌ریزی برای ایران ۶. روند برنامه‌ریزی توسعه در ترکیه»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۴. کاظمی ثانی عطا الله، نسرین (۱۳۹۴). «نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی در کشور ترکیه»، راهبرد توسعه، ۱۴۴: ۱۶۶–۱۴۳.
5. N. Ayvaz-Cavdaroglu, 'A multiple criteria decision analysis for agricultural planning of new crop alternatives in Turkey', J. Intell. Fuzzy Syst., vol. 40, pp. 1–13, 2021, doi: 10.3233/JIFS-201701.
6. Y. Akca, 'Evaluation of Regional Development Policies in Turkey's Five Years Development Plans', J. Manag. Sustain., vol. 8, no. 1, p. 104, 2018, doi: 10.5539/jms.v8n1p104.
7. E. Bamou and M. Kurzweil, 'Distortions to Agricultural Incentives in Turkey', 2007. doi: <http://documents.worldbank.org/curated/en/170561468332064232/National-spreadsheet-for-agricultural-distortions-in-Turkey>.
8. OECD, 'Evaluation of Agricultural Policy Reforms in Turkey', Paris, 2011. [Online]. Available: <https://dx.doi.org/10.1787/9789264113220-en>
9. Agricultural Insurance Pool, 'TARSİM', 2020. <https://web.tarsim.gov.tr/havuz/homePageEng> (accessed Jan. 19, 2021).
10. OECD, 'Policies and Markets Building agricultural resilience to natural hazard-induced disasters: Turkey case study', 2021.
11. world bank, 'Agricultural irrigated land (% of total agricultural land) - Turkiye', 2023. <https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.IRIG.AG.ZS?locations=TR>
12. National pathway, 'Towards sustainable food systems national pathway of Turkey', no. October. pp. 1–77, 2021.
13. DITAP, 'Dijital Tarım Pazarı (DITAP)', 2021. <https://ditap.gov.tr>
14. FAO, 'Turkey's National Strategy Document on Prevention, Reduction and Monitoring of Food Loss and Waste and its Action Plan', Ankara, 2020. [Online]. Available: <http://www.fao.org/publications/card/en/c/CB1074EN>
15. OECD, 'Rural Well-being: Geography of opportunities', 2020. [Online]. Available: <https://www.oecd.org/regional/Rural-WellBeing-Turkey.pdf>
16. IFAD, 'Turkey - International Fund for Agricultural Development', 2017. <https://www.ifad.org/en/web/operations/w/country/turkiye>.
17. M. Dees, Ü. Asan, and A. Yesil, 'Ideas and Options for a National Forest Inventory in Turkey', in Advances in Forest Inventory for Sustainable Forest Management and Biodiversity Monitoring, P. Corona, M. Köhl, and M. Marchetti, Eds. Dordrecht: Springer Netherlands, 2003, pp. 375–394. doi: 10.1007/978-94-017-0649-0_28.
18. Decision on the approval of the Eleventh Development Plan (2019-2023). 2019, pp. 1–224. [Online]. Available: https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/03/On_BirinciPlan_ingilizce_SonBaski.pdf.
19. O. İnan and S. Konyalı, 'Evaluation of KÖYDES and KIRDES Projects in Terms of Rural Development - KÖYDES ve KIRDES Projelerinin Kırsal Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi', 2021.
20. M. Kuruoğlu, H. S. Çınar, and F. Yirmibeşoğlu, 'Eco-Village Initiatives in Turkey and a New Alternative Life', Curr. Urban Stud., vol. 09, no. 03, pp. 636–657, 2021, doi: 10.4236/cus.2021.93038.
21. World Bank, 'World Bank Provides \$341 Million Boost to Advance Green and Competitive Growth of Turkey's Agricultural Sector', 2022. <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/03/30/world-bank-provides-341-million-boost-to-advance-green-and-competitive-growth-of-turkey-s-agricultural-sector>.
22. S. B. Yenigül, 'New Approaches in Rural Development Policies and the Effects of These Approaches on Turkey's Rural Development Policies', Planning, vol. 27, no. 1, pp. 16–25, 2017, doi: 10.14744/planlama.2016.47450.
۲۳. عنابستانی، علی اکبر، فروزان طاهری و زهرا عنابستانی (۱۴۰۱). بوم روستا (اکوویلیج، روستای اکولوژیک)، جهاد دانشگاهی واحد شهید بهشتی.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir